

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

Vysoká škola ekonomická v Praze

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

2007

Martin Lidinský

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

Vysoká škola ekonomická v Praze

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

**Divácké násilí při sportovních utkáních jako
společenský problém**

Vypracoval:
Vedoucí bakalářské práce:
Studijní program:
Datum odevzdání:

Martin Lidinský
Mgr. Vanda Kořánová
Sociální pedagogika,
specializace bezpečnostně právní
29. 4. 2007

Zadání bakalářské práce

NÁZEV PRÁCE:	Divácké násilí při sportovních utkáních jako společenský problém
ZADÁNÍ PRÁCE:	Práce se bude zabývat vymezením pojmu divácké násilí a násilí skupin při sportovních utkáních s vymezením základních charakteristik jednání skupiny, agresivitou jednotlivce a davu. Student vymezí příčiny a podmínky vedoucí k páchání trestné činnosti sportovních fanoušků ve vymezených sportech a nastíní možnosti ochrany společnosti před tímto protispoločenským jevem.
JMÉNO STUDENTA:	Martin Lidinský
ROČNÍK:	2.
OBOR:	Sociální pedagogika
SPECIALIZACE:	Bezpečnostně právní
VEDOUCÍ PRÁCE:	Mgr. Vanda Kořánová
KATEDRA:	Společenských věd FM VŠE
TERMÍN ZADÁNÍ:	6.4.2006

Prohlášení:

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracoval samostatně. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

České Budějovice, duben 2007

.....
podpis studenta

Poděkování

Děkuji tímto Mgr. Vandě Kořánové za odborné vedení bakalářské práce, během kterého mi poskytovala rady a odborné materiály.

Zvláštní poděkování patří Pavlovi, který mě uvedl do prostředí fotbalových chuligánů a poskytl mi cenné informace.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá projevy diváckého násilí jako společenského problému, konkrétně se zaměřením na divácké násilí při fotbalových utkáních, tzv. hooligans a ultras. Cílem práce je především popis této specifické sociální skupiny radikálních fanoušků s rozbořením možných příčin vedoucích k projevům agrese na fotbalových stadionech i mimo ně. Obsahem práce je především analýza agrese jako rizikového fenoménu, který se stále častěji vyskytuje v současném společenském prostředí. V práci jsou uvedena specifika sociální skupiny fotbalových radikálů a základní charakteristiky této skupiny. V této souvislosti je rozpracována i problematika agrese s uvedením následků agrese na fotbalových stadionech.

Obsah bakalářské práce

Téma: Divácké násilí při sportovních utkáních jako společenský problém

Úvod	8
1. Historie fotbalu a vývoj násilností na stadionech	9
1.1. Základní pojmy	10
1.2. Historické kořeny fotbalu	12
1.3. Chuligánství a největší fotbalové tragédie	14
1.4. Fotbalové chuligánství v ČR	17
2 Agresivní chování	25
2.1. Formativní teorie – biologické teorie	25
2.2. Motivace a její vliv na chování jedince	33
2.3. Agrese jako reakce na překážku	34
3. Ultras a hooligans - specifická sociální skupina	36
3.1. Členství v radikální „fans“ skupině jako reakce na náročné životní situace	40
3.2. Ultras a hooligans jako dav – specifické rysy	42
Závěr	45
Seznam literatury a dalších zdrojů	49
Přílohy	
Příloha č. 1 – Aktivní skupiny hooligans v ČR	51
Příloha č. 2 – Slovník specifických výrazů	55

Úvod

Sport je v dnešní době vnímán jako důležitý činitel ovlivňující nejen vlastní sportovce, ale v podstatě celou společnost. Sport je zdrojem zábavy, pro někoho i zdrojem obživy, je výhodným obchodním zbožím, právě tak jako prestižním činitelem na politické scéně. Prostřednictvím médií a sdělovacích prostředků (jako např. televize, rozhlas, internet, noviny,...) se dostává v určité míře doslova ke každému jedinci a před širokou veřejností tak odhaluje své kladné a mnohdy i stinné stránky. Sport se stává stále výraznějším sociálním jevem, kterému lze připsat řadu kladných funkcí, které mají celospolečenský význam.

Sport slouží jako zábava a odreagování, které poskytuje možnost psychického uvolnění nejenom velkému množství aktivně sportujících lidí. Obohacuje jejich prožitkovou sféru, poskytuje silné prožitky emocionální i estetické. Uvedené pozitivní role sportu a tělovýchovy však bývají v mnohých případech překryty závažnými negativními skutečnostmi a událostmi. Sportu se klade za vinu, že pro úspěch jednotlivce či kolektivu často toleruje a promíjí projevy agresivity, násilí a dopingu. Zapomíná se však při tom na skutečnost, že uvedené negativní patologické jevy, které se projevují ve sportu, jsou úzce spojeny s ostatními společenskými jevy a jsou jimi i do značné míry podmíněny či determinovány.

Cílem bakalářské práce je poukázat na problémy dnešní společnosti a sportu. Práce odhaluje a popisuje sociálně patologické jevy vyskytující se v současné společnosti, konkrétně ve spojitosti se sportem, které mohou jako takové do budoucna vést k negativnímu ovlivnění chování nejenom nové generace sportovních příznivců. Obsahem bakalářské práce je především popis problematiky agresivního chování sportovních příznivců. Jelikož spektrum příznivců je velmi široké a tudíž nelze provést zmapování všech významných sportů, je konkrétní náplní práce zmapování problematiky nejagresivnějších fotbalových příznivců tzv. hooligans či ultras, kteří dnes představují celospolečenský problém výrazně přesahující brány fotbalových stadionů.

Ústřední hypotéza bakalářské práce: „Současné společenské i sportovní prostředí je negativním činitelem a zdrojem rizikových faktorů, které negativně ovlivňují morální, kulturní i společenský vývoj nastupující generace fotbalových fanoušků, projevujícím se asociálním jednáním a životním stylem těchto jedinců“.

Pro potřeby tohoto konkrétního tématu bakalářské práce „Divácké násilí při sportovních utkáních jako společenský problém“ byly využity konkrétní postupy a metody. Pro osvojení poznatků, pro zjišťování informací o skutečném stavu byly použity teoretické metody, zejména metoda literární, metoda obsahová a metoda srovnávací analýzy, která bude využita zejména při studiu písemných pramenů a jejich zpracování. Technikou pak bude pozorování, zaznamenávání zjištěných skutečností a obsahová analýza sebraných dat. Zjištěné skutečnosti budou zpracovány a prezentovány v této bakalářské práci.

1. Historie fotbalu a vývoj násilností na stadionech

„Žádný jiný sport nemá tolik hráčů, tolik nadšených obdivovatelů a tak bohatou historii jako fotbal. Ve více než sto osmdesáti zemích celého světa je nejpopulárnějším sportem a všelidovou zábavou zároveň. Fotbal hraje více než třicet milionů registrovaných hráčů po celém světě. Těch neregistrovaných je ještě mnohokrát více“ (Vaněk, 1984, s.1).

Kopaná. Football. Fußball. Gambrinus Liga¹. Premier League². Ligue 1³.Bundesliga⁴. Serie A⁵. Primera Divizion⁶. Champions League⁷. Copa Libertadores⁸. World Cup⁹. Euro¹⁰. Maracanã¹¹.Wembley¹². Slova a slovní spojení jenž dnes nepotřebují žádné další komentáře. U miliardy lidí po celém světě vyvolávají tato slova a slovní spojení euforické stavy. Tito lidé se nazývají fanoušci. Každý týden znovu a znovu oblékají klubové barvy svých týmů, přicházejí do gigantických arén i na maličké venkovské stadiónky, aby se na několik hodin stali aktéry dramatu zvaného fotbal.

Fotbal, též kopaná, z anglického slova football, kolektivní míčová sportovní hra, pro niž je charakteristická součinnost dvou soupeřících mužstev probíhající za neustále se měnících podmínek (Vaněk, 1984, s. 2). Podstata hry spočívá v tom, „... že soupeřící mužstva se snaží způsobem vymezeným pravidly překonat protivníka lepším ovládním míče a vstřelením většího počtu gólů“ (Vaněk, 1984, s.10).

¹ Česká nejvyšší fotbalová soutěž.

² Anglická nejvyšší fotbalová soutěž.

³ Francouzská nejvyšší fotbalová soutěž.

⁴ Německá nejvyšší fotbalová soutěž.

⁵ Italská nejvyšší fotbalová soutěž.

⁶ Španělská nejvyšší fotbalová soutěž.

⁷ Liga mistrů – celoevropská soutěž nejlepších evropských klubů

⁸ Pohár osvoboditelů – jihoamerická obdoba Ligy mistrů

⁹ Mistrovství světa pořádané Mezinárodní fotbalovou federací FIFA

¹⁰ Mistrovství Evropy pořádané Evropskou fotbalovou federací UEFA

¹¹ Legendární brazilský fotbalový stadion, svého času největší na světě.

¹² Legendární anglický fotbalový stadion stojící v Londýně

1.1. Základní pojmy

Obsahem této části je především jednoznačné definování základních pojmů úzce souvisejících s náplní práce. Jedná se o klíčové definice jejichž přesná interpretace je nezbytným předpokladem pro další orientaci v textu bakalářské práce. Řazení jednotlivých pojmů je provedena dle abecedního pořadí.

Agrese (z lat. *aggredi* – napadnout, útočit) je formou nepřátelského a útočného chování s výrazným zaměřením ublížit a způsobit bezpráví. Agresivitou je označena převažující tendence k agresivnímu typu odpovědi. Původní instinktivní teorie vidí v agresi základní organickou vlastnost a za její první projevy považuje atakující aktivity asociované s nutritivními cíly. Novější teorie o instinktivním chování redukuje Darwinův názor o obětování slabého silnému jen na určité mezidruhové relace. Boj uvnitř druhu vede jen výjimečně ke zničení slabšího. V celé řadě bojových aktivit není cílem uškodit protivníkovi, nýbrž často jde jen o „pouhou“ demonstraci síly. Z biologických úvah o věčném boji v přírodě bylo usuzováno na nutnost agrese ve společenských podmínkách. S.Freud převádí duševní život člověka na instinkt života a smrti. Instinkt smrti ustupuje sice instinktu života, ale zachovává si svoji destruktivní energii. Tato energie ve styku s realitou se neobrací již proti vlastnímu organismu, ale je zúčtována ve prospěch života a jako agresivní aktivita směřuje proti přírodě a lidem (Turek, 1970, s 615).

Dav – „...je dočasné prostorové nakupení lidí, reagujících na společný podnět. Vzniká obvykle náhle a spontánně jako labilní kolektiv s převahou anonymity, který se rychle rozpadá ztrátou podnětu nebo oslabením polarizace na podnět. Typickým projevem davu je schopnost přehnaných reakcí nadšení nebo násilí, které v něm mohou propuknout i u jinak dobře se ovládajících lidí“ (LeBon, 1997, s 102).

Chuligánství – „...sociálně patologický jev vyskytující se ve společnosti a úzce související s kriminalitou“ (Turek, 1970, s. 165). Chuligánství je trestná činnost specifického charakteru, kde společným jmenovatelem je absence jakýchkoliv závažných motivů pro takového jednání. Chuligánství je kolektivním řešením problému jedinců, neschopných nebo nechtějících akceptovat aktuálně platné společenské normy moderní civilizace, které je charakteristické především takovými projevy agresivity, ke kterým by se jedinec

sám neodhodlal. Chuligánství je přímo spjaté s problematikou sociálních skupin (Turek, 1970, s. 615).

Masa – „... je množství lidí sjednocených polarizací na společnou, relativně ustálenou potřebu, myšlenku nebo ideu, aniž je tato polarizace podmíněna vymezeným prostorem nebo vyhraněnou společenskou skupinou“ (LeBon, 1997, s. 102).

Sociální prostředí – „... integrovaný sociální systém tvořený lidmi, jejichž vzájemnými vztahy, společnými aktivitami a produkty těchto vztahů a aktivit. Produkty mohou být materiální i duchovní povahy. V sociálním prostředí je nutné rozlišovat nejužší sociální prostor tzv. mikrosociální prostředí a dále širší mezosociální prostředí a nejširší tzv. makrosociální prostředí prezentované regionem či společností jako celkem“ (Kohoutek, 1998, s. 181).

Sociální skupina – „... nebo-li společenská skupina je celek dvou nebo více osob, které jsou ve vzájemných, více či méně vymezených a soudržných, formálních nebo neformálních vztazích a interakcích. Každá skupina má vlastní systém pojmů, hodnot, cílů a norem, regulujících chování jednotlivých členů. Každá skupina má své charakteristické sociálně psychologické klima či atmosféru“ (Řezáč, 1998, s. 268).

Hooligans – „... všechny osoby, které se v rámci fotbalových utkání zaměřují výhradně na bitky s policií, pořadatelskou službou, fanoušky druhého týmu a demolováním mobiliáře stadionu či městského mobiliáře v okolí místa utkání. Jejich zájem o fotbal je pouze okrajový a druhotný, velmi často funguje jen jako záminka pro páčání výtržností a trestné činnosti“ (Řezáč, 1998, s. 168).

Ultras – „... specifická skupina ortodoxních fotbalových příznivců, kteří za pomoci davové choreografie, pyrotechnických efektů či zpívání chorálů se snaží o vytvoření atmosféry v průběhu zápasu. Účel tohoto jednání je veden v zásadě výhradně k podpoře „svého“ týmu, páčání výtržností či trestných činů není primárním cílem této skupiny, avšak v případě bitky vyvolané hooligans přímo na stadionu se i ultras okamžitě zapojují. Některé skupiny ultras jsou oficiálně podporovány jednotlivými fotbalovými kluby. Je nutné důsledně rozlišovat ultras a hooligans skupiny“ (Řezáč, 1998, s. 169).

1.2. Historické kořeny fotbalu

Fotbalové dějiny jsou staré málem jako lidstvo samo. Fotbal se vyvinul z pradávných míčových her, o nichž jsou zprávy již ve 3. tisíciletí př.n.l. v Číně, v Egyptě, u Řeků, Římanů i jinde ve světě. Těmto hrám však chyběla přesná pravidla, míč se většinou kopal i házel. Vzhledem k chybějícím pravidlům byly hry živelné s využitím hrubé síly a součástí náboženských rituálů.

Ve středověku nacházíme nejvíce zpráv o fotbalu v Itálii, Francii a zejména Anglii. Středověký anglický fotbal lze považovat za prvního předchůdce všech dnešních druhů fotbalových her. Ve 13. a 14. století byl již fotbal lidovou (masovou) zábavou, avšak stále bez jakýchkoliv pravidel. Hrál se při různých oslavách v ulicích měst desítkami a nezdědkami i stovkami hráčů. Účelem hry bylo jakýmkoliv způsobem dopravit míč do městské brány. Středověký anglický fotbal byl opravdovou bitvou, při níž bylo vše dovoleno. „Utkání trvala dvě až tři hodiny, často byl při nich poškozován soukromý i veřejný majetek a docházelo k častým zraněním hráčů i diváků. Možná, že už právě v těchto dobách je možné hledat kořeny budoucí programové agresivity diváků“ (Vaněk, 1984. s 48).

Se změnou sociálních poměrů a společenskoekonomických vztahů v kapitalistické společnosti 18. století anglický fotbal téměř vymizel. Objevuje se znovu až v 19. století a to především na školách v Rugby, Etonu, Harrow a jinde, kde je doporučován především jako rekreační alternativa ke klasickým sportům tehdejší doby. V 60. letech 19. století začíná fotbal přerůstat rámec škol, stává se organizovaným, mizí živelnost fotbalu a stává se výchovným prostředkem. V roce 1863 byla založena první Football Association, čímž byly položeny základy moderního nebo též asociálního fotbalu. V květnu roku 1904 byla založena mezinárodní fotbalové federace FIFA (Federation Internationale de Football Association) a v roce 1930 se koná první mistrovství světa. V roce 1954 je založena evropská fotbalová federace UEFA (Union of European Football Association) a v roce 1964 pořádá první mistrovství Evropy. Tato skutečnost je posledním mezníkem ke vzniku opravdu velkého fotbalu. Fotbalu pro miliardy fanoušků (Vaněk, 1984. s.103-105).

Historie českého fotbalu

Prvopočátky českého fotbalu se datují od 80.let 19.století, kdy se fotbal začíná na naše území šířit především z Anglie. V počátku je to stejně jako v anglické kolébce jen

doplňek tradičních sportovních aktivit té doby. Fotbal zprvu naráží na nezáměr a odmítání Sokola, který trvá na svém pojetí tělovýchovné činnosti. Fotbal se dramaticky začíná rozvíjet až koncem 19. století, kdy vychází první knížka pravidel. Významnými průkopníky českého fotbalu byli především pánové J. Rossler-Ořovský, K. Freja, Max Švagrovský a Karel Hammer. Velký význam měl i vznik prvních klubů SK Slavia a AC Praha. Oficiální založení Českého svazu fotbalového je datováno 10.1.1901. Členem FIFA se český fotbal stává v roce 1904 a členem UEFA v roce 1954. Dnes ČMFS (Česko-Moravský fotbalový svaz) zastřešuje téměř 4000 oddílů a členská základna včetně hráčů, rozhodčích, trenérů a funkcionářů čítá téměř 350 000 členů (Vaněk, 1984, s.68).

Fotbalový fanoušek

K fotbalu stejně nemyslitelně jako míč, fotbalové hřiště, dvě brány a jedenáct hráčů na každé straně patří i fotbalový fanoušek (fanoušci). Definice v Malé encyklopedii fotbalu je charakterizuje takto: *Fanoušek – nadšený příznivce sportu mužstva či hráče, přeneseně též divák vůbec. Bohužel dnešní fanoušek není totožný s tím, který navštěvoval fotbalové mače v dřevních dobách fotbalu.* „Dnešní fanoušek již není „gentleman“ ve fraku, „sportsmen“ ve svetru či zámožný pán pozorující hru ze své lóže a „bafající dýmku“. Není to často ani obyčejný člověk, který po týdenní práci ve „fabrice“ či úřadu toužebně očekává nedělní odpoledne, kdy oblékne sváteční šat a vyrazí za zážitkem, který mu fotbal dokáže nabídnout“ (Vaněk, 1984, s. 278-279). Takových fanoušků již dnes mnoho není, respektive takoví již skoro vůbec na fotbalové stadiony nechodí. A to ne proto, že by snad nechtěli, ale pro takové fanoušky přestává být dnes na některých českých stadionech místo.

Tito opravdoví milovníci fotbalu jsou nekompromisně vytlačováni novými „fanoušky“. Tyto „nové fanoušky“ zajímá samotná hra jen minimálně. Daleko více je zajímá počet soupeřových hráčů tmavé pleti, osoba rozhodčího, odolnost mobiliáře tribuny a vůbec nejvíce zajímavé je pro tyto „fanoušky“ vyprovokování konfliktu s „fanoušky“ soupeřícího mužstva či ještě lépe s pořádkovými jednotkami Policie či pořadatelskou službou. „Tito radikální „fanoušci“ se globálně nazývají ULTRAS, ROWDIES či ještě výstižněji HOOLIGANS – fotbalový chuligáni“ (Vaněk, 1984. s. 281-289).

1.3. Chuligánství a největší fotbalové tragédie

„Fotbalové chuligánství vzniklo stejně jako fotbal ve fotbalové kolébce Anglii. Označení chuligán pochází z anglického a dodnes používaného slova hooligan, které vzniklo v 19. století v Londýně podle irské imigrantské rodiny jménem Hooligan, jejíž členové se proslavili zejména výtržnostmi“ (Vaněk, 1984, s. 54-55). Přesné datum vzniku prvních organizovaných part, které se násilně projevovaly zejména na fotbalových stadionech již určit nelze, ale tento fenomén vznikl v šedesátých letech hlavně v Anglii. Šedesátá léta minulého století se vyznačovala zejména radikalizací dělnické a nezaměstnané mládeže a dodnes je fotbalové chuligánství vnímáno jako záležitost především nižších sociálních vrstev.

Angličtí hooligans či rowdies byli a stále ještě jsou, spolu se svými německými, italskými a tureckými kolegy nejobávanějšími fotbalovými výtržníky ve fotbalovém světě. V západní Evropě eskalovalo fotbalové násilí především v osmdesátých letech dvacátého století. Nicméně problematika hooligans a násilí na stadionech není jen evropským problémem, podobné problémy lze nalézt prakticky všude, kde se hraje fotbal a to na jakékoli úrovni, tu amatérskou nevyjímaje. „V historii fotbalu existuje několik zásadních mezníků, které navždy ovlivnily další vývoj fotbalu jako takového a vepsaly se jednou provždy do dějin nejenom jako fotbalové tragédie, ale zároveň i jako tragédie celospolečenského významu...“ (Poledne, 2001, s. 153). Níže uvedený výčet představuje jen zlomek tragických událostí, avšak tyto události se vepsaly do historie zvláště tragickým způsobem:

- **24. května 1964, Lima, Peru**

Při hromadné bitce fanoušků během olympijské fotbalové kvalifikace mezi Peru a Argentinou umírá 318 lidí a více než 500 je zraněno. Důvodem je neuznání vyrovnávacího gólu mužstvu domácích.

- **23. června 1968, Buenos Aires, Argentina**

V průběhu derby mezi kluby Boca Juniors a River Plate vzniká panika, ve které umírá 73 lidí a 150 lidí utrpí nejrůznější zranění.

- **2. ledna 1971, Glasgow, Skotsko**

Tragédie na legendárním stadionu Ibrox Park v průběhu městského derby Glasgow Rangers versus Celtic Glasgow umírá v průběhu oslav po vstřelení gólu 66 lidí, dalších 100 utrpí zranění.

- **20. října 1982, Moskva, Sovětský svaz**

Při utkání poháru UEFA na Olympijském stadionu mezi domácím Spartakem Moskva a nizozemským Haarlemem vypukl zmatek a v nastálé tlačenici zemřelo 340 lidí a dalších více než 1000 utrpělo zranění.

- **11. května 1985, Bradford, Velká Británie**

Při požáru tribuny stadionu Bradford football ground v průběhu utkání třetí divize Bradford – Lincoln si vyžádal 56 lidských životů a 200 zraněných.

- **29. května 1985, Brusel, Belgie**

Před finále PMEZ mezi FC Liverpool a Juventusem Turín nevydržela na Heysel stadionu zeď dělící anglické a italské fanoušky. Při následné bitce vyprovokované anglickými hooligans s příznivci Juventusu bylo zabito 39 lidí a na 400 zraněno. Po této tragédii došlo k uzavření stadionu, rozsáhlé rekonstrukci zaměřené na bezpečnost a stadion dostal nové jméno – Stadion Krále Baudouina.

- **10. března 1987, Tripolis, Libye**

20 lidí umírá na stadionu po zhroutení jedné z opěrných zdí. Panika fanoušků byla vyvolána útokem ozbrojeného maniaka.

- **15. dubna 1989, Sheffield, Velká Británie**

V průběhu semifinále Anglického poháru (Charity Cup) mezi mužstvy FC Liverpool a Nottingham Forest hraného na stadionu Hillsborough vniká na přeplněný stadion více než 4000 liverpoolských „fans“ bez vstupenek a ve vzniklé tlačenici umírá převážně udušením nebo ušlapáním 95 osob, dalších 168 bylo zraněno. Polovinu všech mrtvých tvořili mladí fanoušci do 22 let.

- **5. května 1992, Bastia, Francie**

V průběhu zápasu mezi domácím týmem SSC Bastia a Olympique Marseille padá tribuna. Na místě umírá 14 lidí, 130 osob bylo zraněno.

- **16. června 1996, Lusaca, Zambije**

Devět fotbalových fanoušků bylo zabito a 78 zraněno poté, co místní tým zdolal v kvalifikaci o MS Súdán. Oběti se stali zejména fanoušci Súdánu.

- **16. října 1996, Guatemala**

Při kvalifikačním zápase o MS mezi Guatemalou a Kostarikou na stadionu M. Flores padá jižní tribuna a pod troskami umírá 80 lidí a 200 osob utrpí zranění. Důvodem bylo přeplnění stadionu vlivem prodeje falešných lístků.

- **16. června 1999, Tunis, Tunis**

Tři lidské životy si vyžádaly výtržnosti chuligánů při pohárovém zápase mezi celky Beja a ligovým mistrem Esperance Tunis.

- **9. července 2000, Harare, Zimbabwe**

Při střetnutí mezi Zimbabwe a Jihoafrickou republikou umírá 13 lidí poté, co policie nastalé výtržnosti začne potlačovat slzným plynem.

- **23. dubna 2006, Rotterdam, Nizozemsko**

Zhruba 250 fanoušků Feyenoordu Rotterdam zadržela policie po utkání play off nizozemské ligy, v němž rotterdamský tým podlehl 2:4 fotbalistům hlavního rivala Ajaxu Amsterdam. Byli zatčeni kvůli násilí a vandalismu.

- **18. května 2006, Barcelona, Španělsko**

Oslavy triumfu fotbalistů Barcelony v Lize mistrů měly v Katalánském městě bouřlivý průběh. Po výhře španělského mistra 2:1 nad Arsenalem se do ulic Barcelony vydalo asi 125 000 fanoušků. Oslavy se však zvrhly ve velké nepokoje, při nichž chuligáni zapalovali popelnice, rozbíjeli výlohy a drancovali obchody. Při výtržnostech bylo zraněno 109 lidí včetně šesti policistů, 45 osob skončilo ve vězení.

- **21. června 2006, Kolín nad Rýnem, Německo**

V dějišti duelu skupiny B fotbalového mistrovství světa „bujare“ slavili fanoušci domácího týmu vítězství nad Ekvádorem a pod vlivem alkoholu se pokoušeli vyvolávat výtržnosti. Do ulic historického německého města se vydali desítky tisíc anglických a švédských fanoušků, ale největší problémy dělali domácí Němci. Ti bouřlivě oslavovali výhru 3:0 nad Ekvádorem, která německému týmu zajistila první příčku ve skupině A. Opilí fanoušci házeli po policistech lahve a židle, někteří poškodili linkový autobus a tančili na jeho střeše. Policie zatkla asi 50 chuligánů, aby zabránila dalším provokacím a násilím.

Ve všech těchto výše uvedených tragédiích sice neměly vždy přímo prsty hooligans či ultras, ale i ony se staly mementem pro všechny. Od těchto dob se FIFA, UEFA a jednotlivé národní svazy spojily ve snaze o zvýšení bezpečnosti fotbalových utkání a v tažení proti fotbalovým chuligánům, které poměrně úspěšně vytlačily ze stadionů a výrazně omezily řádění zbytků těchto skupin na stadionech.

1.4. Fotbalové chuligánství v ČR

Bohužel také Česká republika stejně jako i ostatní východoevropské země zažívají právě v těchto letech nárůst trestných činů a přestupků těchto chuligánů, kteří odkoukané praktiky od svých zkušenějších západoevropských kolegů prakticky bez omezení praktikují na českých stadionech, čímž úspěšně vytlačují poslední zbytky opravdových fotbalových fanoušků. První skupiny fotbalových chuligánů u nás vznikly až v osmdesátých letech minulého století, přičemž jejich základními centry se staly především velká města (Praha, Ostrava, Brno, ...). V následujícím přehledu uvádím jen stručný výčet činů z poslední doby, jakýsi pomyslný vrchol pyramidy, který pomocí médií pronikl do povědomí širší veřejnosti a stal se jakýmsi prvním impulsem pro hledání nových opatření eliminujících tyto negativní projevy:

- **Rok 1985**

Při zpáteční cestě příznivců Sparty Praha z utkání v B. Bystrici v průběhu cesty je zcela zdemolováno několik vagónů vlakové soupravy. Na základě této události byl později natočen dnes již zejména mezi fotbalovými fanoušky kultovní film Proč?

- **Srpen 1999, Ostrava**

Pravděpodobně nejbrutálnější útok tuzemských hooligans. Při vjezdu do Ostravy napadli chuligáni hlásící se k mužstvu Baníku jedoucí vlak přivázející fanoušky Sigmy Olomouc na utkání házením kamení a dlažebních kostek. Jedna z hozených kostek proráží okno a trefuje do obličeje náhodnou cestující Ivetu Cichou vracující se spolu s jedenáctiletou dcerou z dovolené. Žena utrpí devastující poranění v obličejové části lebky, přijde o oko a dnes je v invalidním důchodu. Útočníci jsou potrestáni mírnými tresty, ve většině případů jen podmíněnými.

- **Říjen 1999**

První mrtvý jako důsledek řádění hooligans v České Republice. Prvním mrtvým se stal Štefan Kúdela, čtyřicetiletý voják z povolání. Z vlaku ho vyhodily dva brněnští hooligans, Jenő Farkas a Marcel Sikora. Farkas otevřel dveře vagonu a Sikora vojáka, který se zastal bitého muže vyhodil z vlaku. Těžce zraněného Kúdelu ležícího v kolejišti následně přejel rychlík jedoucí po druhé koleji. Farkas byl odsouzen Vrchním soudem v Praze ke dvanácti letům výkonu trestu odnětí svobody, Sikora zemřel již ve vazbě. V současnosti je Jenő Farkas opět na svobodě, neboť vzhledem k dobrému chování byl podmíněčně propuštěn. Nedávno byl kontrolován pražskými policisty při utkání Brno versus Slavia.

- **Duben 2003, Most**

Fotbalové utkání druholigového týmu FC MUS Most. Domácí hooligans vyvolávají jméno nacistického zločince, lékaře Josefa Mengeleho, který v osvětimském koncentračním táboře prováděl nelidské pokusy na dětech. Skandovaný pokřik „Ufta, ufta, ufta Mengeléeéé!!!!“, zní z několika stovek hrdel. Zodpovědní pořadatelé a přítomní policisté dělají, že neslyší.

- **Květen 2003, Praha**

Fotbalové utkání Viktoria Žižkov – Sparta Praha. Situace podobná té z Mostu. V tomto případě jsou oslavováni zejména Adolf Hitler a Benito Mussolini. Vše doprovází pokřik „Sieg Heil!“ a rozličné antisemitské a zejména rasistické výlevy na adresu žižkovského hráče černé pleti Kennedy Chihuriho. Při každém kontaktu

tohoto hráče s míčem se ozývá z tribun sborová imitace zvuků opic a na hřiště jsou vyhazovány banány. Policie a pořadatelé situaci pouze monitorují.

- **Květen 2003, Praha**

První napadení rozhodčího přímo na hrací ploše v průběhu hry. Fotbalové utkání Bohemians Praha – Sparta Praha. V 73. minutě přelézá jeden z domácích hooligans „klec“ oddělující tyto fanoušky od hrací plochy a přímo na hřišti napadá pěstí hlavního rozhodčího zápasu. Do doby než zasáhne pořadatelská služba, utrhá rozhodčí Talpa celkem tři rány pěstí do oblasti hlavy a krku. Útočníkem byl několikrát soudně trestaný recidivista Zdeněk Urban, alias Ritchie. Policie opět přihlíží.

- **Březen 2004, Ostrava**

Poslední březnový víkend roku se nesl ve znamení nájezdu radikálních brněnských „fans“ na Ostravu v rámci utkání Baník Ostrava – FC Brno. Více než dvě stě brněnských hooligans již po cestě naprosto zdemolují několik autobusů MHD, speciálně vyčleněných pro odvoz fanoušků z vlakového nádraží na stadion. Po příjezdu na stadion napadají a zraňují pokladní a odcizují velké množství vstupenek. Průběh zápasu provází vytrhávání sedaček a jejich házení na pořadatele a policisty. Zcela zdemolováno je i sociální zařízení a stánek s občerstvením. Přímo na místě bylo zadrženo a posléze obviněno 13 hooligans a druhý den jich bylo předvedeno dalších 15. Celková škoda byla odhadnuta na více než půl milionu korun.

- **Březen 2006, Ostrava**

Policisté obvinili z výtržnictví a útoku na veřejného činitele tři fanoušky brněnského fotbalového klubu, kteří v sobotu 4.3.2006 před zápasem s Baníkem Ostrava napadali příslušníky pořádkové jednotky PČR. Obvinění si vyslechli dva příznivci Brna ve věku 17 a 18 let a 23-letý fanoušek Slovanu Bratislava. Policisty napadli během jízdy připraveným autobusem z hlavního nádraží na stadion. Asi 80 brněnských fanoušků, které doprovázeli i fanoušci spřáteleného Slovanu Bratislava, přijelo do Ostravy na prvoligový zápas s Baníkem, který se ale nakonec kvůli podmačenému hřišti vůbec neuskutečnil.

- **Květen 2006, Liberec**

Vybavení za 1,2 milionu korun zničili na stadionu v Liberci fanoušci Baníku Ostrava při finále Poháru ČMFS. Výši škody při zápase, v němž Baník prohrál na penaltu se Spartou Praha, vyčíslilo klubové vedení a zprávu předalo policii, která fanoušky obvinila z poškozování cizí věci a z výtržnictví. Výtržníci vyvrátili a zničili oplocení za brankou, roztrhali ochranné sítě, vyrvali a spálili sedačky, ohněm zažehli kusy trávníku a zohýbali branku.

- **Červenec 2006, České Budějovice**

Napadením libereckých fanoušků po skončení nedělního ligového zápasu v Českých Budějovicích se začala zabývat Jihočeská policie. Tiskový mluvčí libereckého Slovanu uvedl, že 9 fanoušků jejich klubu bylo brutálně napadeno a zbito. Po nepochopitelném útoku 30-ti fanoušků hlásících se ke skupině Brigade Gauners Budweis museli být liberečtí fanoušci ošetřeni v nemocnici s oděrkami a pohmožděninami, otřesem mozku, zlomeninou ruky a vykloubeným prstem. Incident je prošetřován jako podezření ze spáchání přestupku. Došlo k němu za branou stadionu krátce po utkání 1. kola Gambrinus ligy, kdy se tato skupinka odebrala ke svým vozům.

- **Září 2006, Ostrava**

Asi padesátka příznivců ostravského Baníku napadla v Ostravě na hlavním nádraží výpravu polských fotbalových fanoušků Legie Varšava, kteří cestovali do Vídně na odvetu zápasu v Poháru UEFA. Maskovaná skupina fanoušků vnikla do vagónu a postupně prohledávali jednotlivá kupé a polským fanouškům způsobili tržné rány a lehčí zranění v obličeji.

- **Říjen 2006, Praha**

Po skončení zápasu mezi Spartou a Ostravou zadržela pražská policie pět fotbalových fanoušků. Dva fanoušci byli obviněni z trestného činu výtržnictví a útoku na veřejného činitele. Jeden policista byl zraněn, když jej obviněný fanoušek udeřil pěstí do hlavy a horní části těla. Druhý obviněný fanoušek skočil dalšímu policistovi na záda a snažil se jej opakovaně udeřit do hlavy.

Tito „fanoušci“ se stávají skutečnou hrozbou nejenom pro fotbal jako takový, ale i pro celou společnost. Z tohoto důvodu jsem zaměřil svoji práci právě na tyto skupiny fotbalových chuligánů působících na území ČR a ve své práci se pokusím rozkrýt motivy a důvody vedoucí k tomuto agresivnímu a asociálnímu chování, hierarchii a organizaci těchto skupin, jejich konkrétní projevy a rizikovost takového chování pro společnost.

Organizace české fans scény

Při důkladném studiu a rozboru české fans scény si lze všimnout poměrně značného stupně organizovanosti všech zúčastněných. Jistě, tato organizovanost zatím značně pokulhává například za organizací např. italské fans scény, která je v tomto ohledu asi na nejvyšší úrovni, ovšem i u nás byly již implementovány veškerá základní pravidla nutná pro fungování české fans scény tedy veškerých záležitostí souvisejících s ultras a hooligans. Samozřejmě zde neexistuje žádný oficiální orgán zabývající se organizováním výtržností či řízením celé fans scény.

Funkci tohoto orgánu přebírají lídři jednotlivých ultras a hooligans seskupení, kteří s využitím moderních komunikačních prostředků, zejména internetu a mobilních telefonů, jsou v pravidelném kontaktu se svými „kolegy“ a společně organizují dění na fans scéně. Dalším možným prostředkem koordinace je magazín Football Factory, který je jakousi nástěnkou českých ultras a hooligans, kde je možné uveřejňovat rozličné vzkazy, chlubit se svými počiny či plány atd. Redakce tohoto plátku následně z dodaných materiálů uveřejňuje žebříčky úspěšnosti jednotlivých skupin dle jejich výkonů v jednotlivých částech sezony. Tento magazín neboli „zin“ je považován za základní výbavu každého fotbalového příznivce, tudíž je jeho koordinační a zároveň motivační funkce zřejmá.

Pro lepší pochopení organizačního procesu provedu v následujícím textu na modelové situaci detailní rozbor všech skutečností, nutných pro „vydařený“ fotbalový zápas či výjezd z pohledu ultras a zejména hooligans.

1) První fáze plánování nastává prakticky ihned po zveřejnění rozlosování na celou sezonu. V této fázi jsou podle specifických kritérií vybrány utkání, na které je zaměřena primární pozornost. Jako výběrová kritéria, nebo-li normy atraktivity jsou zde používány zejména hrací dny, regionální rivalita, historická rivalita, vzdálenost a jako proměnný

faktor dále následuje aktuální postavení klubu v lize před tím kterým zápasem. Zápasy o víkendu jsou daleko vhodnější než dohrávky, či předehrávky ve všedních dnech, zejména je-li nutné k zápasu cestovat na hřiště soupeře. Otázka rivality ať již regionální, či historické je zřejmá. Taktéž dojezdová vzdálenost hraje při výběru značnou roli a mnohdy zcela rozhodujícím kritériem je aktuální postavení klubu v tabulce. Zejména tento faktor je zásadně důležitý pro celkové množství zúčastněných fans. Tento jev je aktuálně dominantní u fanoušků Baníku Ostrava, kteří pod vlivem výsledkové euforie navštěvují utkání v počtu na naše poměry nebývalém.

2) Druhá fáze je fází veskrze organizační. Tuto fázi mají „na starosti“ vůdcové jednotlivých skupin, kteří jsou v pravidelném kontaktu a tudíž v této fázi nastává vlastní domluva na organizačních podrobnostech samotné hooligans akce. Základními komunikačními prostředky jsou v dnešní době především internet a zejména elektronická pošta (e-mail) či mobilní telefony. Obecně se upřednostňuje elektronická pošta, neboť mobilní telefony mohou být (a často také jsou) monitorovány příslušným odborem PČR. Obsahem „domlouvání se“ je především místo střetu s táborem nepřítelů, dále čas střetu, orientační počet zúčastněných na obou stranách a forma střetu. Jako místo střetu jsou s oblibou vybírány okrajové části města, nejčastěji parky, či nějaká zatravněná území města. Konkrétní místo střetu je často upřesňováno až několik desítek minut před zahájením akce z důvodu maximálního utajení před PČR. Den a čas střetu je obvykle totožný s hracím dnem obou mužstev a to především z důvodu možného pokračování střetu i na stadionu. Ovšem ne vždy je toto pravidlem. V únoru letošního roku byl například zorganizován střet radikálů Baníku Ostrava a pražské Sparty v okolních ulicích nádraží v České Třebové ačkoliv liga v tomto období měla zimní přestávku. Důvody pro tento krok jsou jasné: Česká Třebová je zhruba v poloviční vzdálenosti mezi oběma městy a taktéž policejní složky zde nejsou za normálních dostatečně početné. Co se týče formy střetu, je obecně upřednostňován tzv. anglický model tzn. střetnutí „banda na bandu“. V případě, že se nesejdou přibližně stejně početné tábory radikálů je na místě domluven počet zúčastněných na obou stranách eventuálně jejich věkové složení. Velmi často dochází ke střetům tzv. „nadějí“ tzn. mladiství do 18 let mezi sebou. Nejčastějším způsobem střetu v českých zemích je tzv. pěstová forma bez použití jakýchkoliv zbraní. Vyjíměčně jsou povoleny kožené opasky. Dojde-li k použití např. nožů, palic či seker, téměř vždy jsou jejich uživateli polské posily Baníku Ostrava či Opavy.

3) Třetí fáze je fází samotného střetu. Tato fáze může probíhat buď před samotným utkáním, v jeho průběhu či po jeho ukončení. Vzhledem ke zvyšujícím se preventivním a represivním opatřením bezprostředně před zápasem, v jeho průběhu a na konci se obvykle organizované střety konají s dostatečným předstihem či dostatečně dlouho po ukončení. Střety v průbězích zápasu nejsou plánované, jde o aktuální vyhocení situace. Samotný organizovaný střet je nejčastěji realizován jako náběh¹³ na férovku¹⁴ nebo na přezky¹⁵. Zde je nutno podotknout, že jedná-li se o organizovaný střet, platí zde jistá pravidla. Obvykle zůstanou-li po první vlně na zemi nehybní zranění, je náběh zastaven a pokračuje se až po zjištění stavu. Stejně se postupuje při použití neschválených zbraní a prostředků. Samozřejmě ne, vždy je možné náběh dostatečně kontrolovat a zamezit nedomluveným excesům jako házení dlažebních kostek atd. Po ukončení náběhu je vyhlášen vítěz, obě strany si obvykle vzájemně zatleskají a následuje přesun na fotbalový stadion. V případě, že do střetu zasáhnou kosmonauti¹⁶ obvykle dojde ke spojení sil a oba původně zneprátelené tábory útočí proti společnému nepříteli tzn. PČR nebo Městské policii.

4) Poslední fáze nastává při cestě ze stadionu. Obvyklou činností je v rámci možností snaha o demolici městského mobiliáře a zařízení dopravních prostředků. Velkým „hitem“ poslední doby je takzvaný nálet¹⁷ při kterém autobus či několik autobusů zastaví u benzinové pumpy, jejíž shop je následně doslova vyrabován, zájem je především o pivo, tvrdý alkohol a bagety. Poté co je pumpa vypleněna, nastoupí se opět do autobusů a pokračuje se v cestě. Závěrečnou fází je zpráva o úspěšnosti výjezdu, která je následně vystavena na příslušné webové stránce konkrétní skupiny či otištěna v některém regionálním radikálním zinu¹⁸ či periodiku s celostátním záběrem např. ve Football Factory.

Skupiny hooligans ovšem tvoří jen pomyslnou špičku pyramidy. Společným jmenovatelem těchto skupin je jistá hrdost na sebe sama. Z tohoto důvodu se svou existencí chlubí a svou existenci zviditelňují i mimo fotbalové stadiony obvykle pomocí vlastních tiskovin, v poslední době pak webovou prezentací na některém z internetových serverů.

¹³ Viz příloha – Slovník specifických výrazů

¹⁴ Viz příloha – Slovník specifických výrazů

¹⁵ Viz příloha – Slovník specifických výrazů

¹⁶ Viz příloha – Slovník specifických výrazů

¹⁷ Viz příloha – Slovník specifických výrazů

¹⁸ Viz příloha – Slovník specifických výrazů

Vedle těchto, řekněme mediálně známějších hooligans skupin existují nepochybně i další skupiny. Jejich existenci je obtížné zjistit, neboť obvykle nevystupují dostatečně organizovaně, nijak se neprezentují a celkově nenesou rysy sociální skupiny, v tomto případě se jedná spíše o dav. V samostatné české nejvyšší fotbalové soutěži, která čítá celkem 16 prvoligových týmů se za 10 let vystřídalo celkem 26 fotbalových klubů. Je zřejmé, že ke každému z těchto klubů se váže či vázala minimálně jedna, obvykle však více skupin, která lze charakterizovat jako hooligans. Ve druhé nejvyšší fotbalové soutěži hraje také 16 týmů, nicméně problém hooligans se týká přibližně poloviny tedy 8 až 10 klubů. Jde především o kluby s prvoligovou minulostí či o kluby hrající o postup do nejvyšší soutěže. V nižších soutěžích již organizovaní hooligans nepůsobí, případné projevy agrese mají na svědomí výhradně nijak neorganizovaní jednotlivci, kteří jednají na vlastní pěst.

Přesný počet jednotlivých hooligans skupin ani celkový počet jejich členů není možné přesně určit. Podle reglementu UEFA se návštěvníci fotbalových utkání rozdělují do tří kategorií. První je tvořena normálními diváky, ve druhé kategorii jsou lidé, kteří se za jistých okolností, zejména pod vlivem alkoholu mohou násilností dopustit a ve třetí kategorii jsou zařazeni ortodoxní hooligans. Podle dostupných pramenů a informací Policie ČR působí na naší fotbalové scéně cca 2000 aktivních fotbalových chuligánů ze třetí skupiny, kteří představují potenciální riziko na fotbalových stadionech a mimo ně. K těmto aktivním radikálům je nutné přičíst ještě minimálně stejné množství osob ze druhé skupiny, kteří sice nejsou radikály v pravém slova smyslu, ale posilnění alkoholem či ovlivnění davem, vykazují prakticky stejné „parametry“ jako výše zmiňovaní radikálové. Toto číslo se zdá poměrně nízké, ale vzhledem k průměrné návštěvnosti našich fotbalových stadionů, která čítá v průměru pouhých, cca 5000 diváků na jedno utkání tvoří skupina 500 chuligánů již značně početný a nebezpečný dav. Na základě osobní přítomnosti na mnohých utkáních první a druhé ligy, jsem dospěl k názoru, že fotbaloví chuligáni dnes tvoří v některých případech až téměř 10% všech návštěvníků na stadionu.

2. Agresivní chování

2.1. Formativní teorie – biologické teorie

Hovoříme-li o jakékoliv formě agrese, zejména pak o agresi patologické, jejímž cílem je ublížit eventuelně i zabít, je nutné začít s hledáním příčin v biologickém základu člověka, zejména pak v dědičnosti. Vývoj osobnosti je výsledkem kombinace a působení vnitřní biologické výbavy jedince a vnějších podmínek života. Vnitřní biologická výbava jedince je tvořena především genotypem, tedy individuální variantou genetické informace jedince. Pod touto genetickou informací je nutné si představit obecné fylogenetické dědictví obohacené četnými individuálními dispozicemi, které přebíráme od svých biologických rodičů. Biologický vývoj jedince je dále zásadně ovlivňován vlivy působícími v průběhu prenatálního vývoje tzn. vlivy negenové povahy. Samotný vývoj a rozvoj osobnosti je pak výsledkem především biologických procesů zrání organismu, které můžeme reprezentovat především dozráváním nervové soustavy a soustavy hormonální. Tato fáze je podstatně limitována individuálním genovým programem každého jedince (Langmeier, Krejčířová, 1998. s. 18-22).

První vědecké teorie zabývající se zločinností eventuelně agresí tak vycházející zejména „... z biologické determinace člověka se objevují již koncem 19. století ve formě jednofaktorových či multifaktorových biologických teorií. Podle těchto teorií je každá deviace důsledkem biologické determinace, která způsobuje, že osoby například s určitou specifickou fyzickou konstitucí, chybným genetickým zápisem či přítomností nebo naopak absencí určitých chemických látek v organismu se primárně budou chovat odlišně od tzv. normálního zdravého okolí“ (Buchtová, 1999. s. 224).

V dnešní postmoderní době začátku 21. století již lze ustoupit od původních jednofaktorových biologických teorií v původní podobě tak, jak je prezentoval představitel pozitivistické nebo-li trestně antropologické školy italský lékař Cesare Lombroso, který vyšel zejména z fyziognomické teorie. Postupným vývojem vědy dochází k přechodu od jednofaktorových teorií k teoriím multifaktoriálním, které popisují agresi, potažmo zločin jako důsledek působení mnoha faktorů, které byly primárně rozděleny na faktory antropologické, fyzické a nově na faktory sociální. Zakladateli a vůdčími postavami tohoto směru byli na přelomu 19. a 20. století Enrico Ferri a Rafael Garofalo. Shoda v převažujících determinantech nebyla v zásadě nikdy nalezena. Skutečnost, že agresivita

má zcela jistě genetickou složku byla potvrzena později, kdy jako důkaz byly předvedeny vysoce agresivní kmeny myší, krys a psů, které byly uměle vyšlechtěny v poměrně krátké době. Podrobným zkoumáním mozků těchto vyšlechtěných kmenů a komparací s výsledky zkoumání identických neagresivních kmenů stejného druhu byly zjištěny markantní rozdíly zejména v množství nervových přenašečů, jejich receptorů a systémů přenášejících signály z buněčného povrchu do nitra. (Buchtová, 1999. s. 224).

Dalším významným výzkumem potvrzující teorii genetické podmíněnosti byly výzkumy jednovaječných a dvojvaječných dvojčat jakož i výzkumy adoptovaných dětí. Ze zveřejněných výsledků jednoznačně vyplývá, že existují zásadní rozdíly v podílu dědičnosti na antisociálním jednání u nedospělých a dospělých jedinců. *“...zjednodušeně řečeno jsou jednovaječná dvojčata nositeli stejných genů, dvouvaječná dvojčata sdílejí polovinu genů, stejně jako jiní biologičtí sourozenci. Stejně tak i adoptivní děti jsou nositeli genů svých biologických rodičů. Jestliže se na nějakém druhu chování nebo na jiné vlastnosti podílí pouze dědičnost, pak se tato vlastnost objevuje u obou členů páru jednovaječných dvojčat, u dvojvaječných dvojčat může postihnout jednoho člena páru. Dědičností podmíněná vlastnost, kterou adoptivní rodiče nemají, se objevuje u jejich adoptivního dítěte“* (Koukolík F., Drtinová J., 2001, s.168). Tato potvrzená genetická teorie tedy zcela jednoznačně prokazuje genetickou podmíněnost člověka.

Psychologické teorie

Psychologické teorie vykazují jisté shodné rysy s teoriemi biologickými. „Rozdíl spočívá pouze v samotné determinaci tzn. původ není spatřován v samotné biologické determinaci, ale v psychice člověka a duševních pochodech, které spíše než z biologické konstituce jedince je možné zjistit z analýzy biografie každého jedince. Charakteristickým rysem veškerých psychologických teorií o agresivním chování či sociální deviaci obecně je skutečnost, že vycházejí buď z psychiatrie, psychoanalytické a behavioristické tradice eventuelně z přístupů spatřujících původ agresivního potažmo deviantního jednání v iracionálních příčinách“ (Čírtková, 2000, 26 s.).

Psychologické teorie uznávají determinační vlivy biologické i sociální, ovšem prioritní důraz je kladen na psychologickou stránku utváření osobnosti. *Osobnost zde popisujeme a analyzujeme vždy na základě určitých charakteristik, tj. ustálených norem reagování určitým směrem a jistým ustáleným způsobem, které mají obvykle dvě stránky.*

A to stránku vnitřní, která je obvykle reprezentována psychikou jednotlivce, schopnostmi, motivy, procesy či stavy a stránku vnější tj. vnější projevy osobnosti navenek zejména pak výraz, reakce, způsoby chování, činy jednání atd. Hovoříme-li v rámci této teorie o osobnosti musíme vše chápat jako jakýsi komplex složený z veškerých duševních i tělesných jevů, přítomných i minulých. Samotný pojem osobnost je zde nutné chápat jako jakýsi hypotetický konstrukt tzn. existující, ovšem ne zcela pozorovatelný fenomén (Kohoutek, 1998, s. 181).

Samotnou šíři osobnosti nejlépe demonstruje analýza G.W.Allporta, který již v roce 1937 analyzoval více než 50 definic osobnosti rozdělených do pěti skupin. V současné době se předpokládá možnost klasifikace více než 100 definic různých pojetí osobnosti. Při hledání odpovědí na psychologickou determinaci k agresivnímu chování je nutné vyjít ze základních lidských pudů a to zejména z pudu agresivního a destruktivního.

Podle Freuda „... je destruktivní pud principem reality, společnosti a kultury, která kontroluje své členy takovým způsobem, že pud agresivní potlačuje, takže lidská osobnost, jež má v zásadě pudový charakter je vystavena tlaku nutného přizpůsobení jež produkuje napětí a konflikt. V nejširší rovině vnímání je destruktivita považována za patologický rys osobnosti, který se může, ale také nemusí projevovat agresivitou, respektive násilným chováním. Destruktivita a tím pádem i výsledná agrese může být a měla by u zdravého jedince být tlumena sebekontrolou, hodnotovým systémem a společenskými normami“. Zde nastává poněkud paradoxní situace. Na jedné straně stojí agresivita jejímž smyslem je ublížit nebo poškodit jako chování výrazně patologické a deviantní, na druhé straně stojí destruktivita jako pud bez kterého by život v zásadě nebyl možný, neboť již na nejjednodušší buněčné úrovni existuje vybavení, které umožňuje zničit a vyloučit poškozené části buněčného těla stejně jako schopnost ničit parazity nebo viry. Z obecného biologického hlediska se tedy destruktivita, nebo-li schopnost poškozovat a ničit, dá v zásadě považovat za normální vlastnost života, stejně jako je normální vlastností života agrese nebo-li útočnost. Z tohoto důvodu musíme vždy a výhradně v souvislosti s agresí či destruktivitou hovořit o patologické agresi a patologické destruktivitě. Patologickou destruktivitu můžeme obecně definovat jako veškerou činnost vedoucí k ničení vyšších hodnot, která se může projevovat jak individuálně tak skupinově.

Při hledání příčin je nezbytně nutné zohlednit i působení některých význačných faktorů na psychický vývoj, jejichž působení v různé fázi vývoje může vést až ke vzniku agresivního jednání. „Hlavní faktory ohrožující psychický vývoj působí nejčastěji

a nejzávažněji zejména v prenatální, perinatální a časně postnatální fázi“ (Kohoutek, 1998, s. 181). V první řadě je nutné počítat s vlivem rizik „...organického poškození, která nejčastěji vyplývají z působení škodlivých faktorů zejména genetických, infekčních, toxických, perinatální hypoxie, mechanického poškození plodu, perinatálních úrazů atd. působících na plod a novorozence. Tato rizika mohou zabírat škálu od nejmírnějších poškození až po defekty neurologické a psychopatologické“ (Kohoutek, 1998, s. 181). Tato rizika organického poškození jsou primárně i následně předmětem biomedicinských disciplín a tudíž jejichž další rozbor nesouvisí s předmětem této práce.

Sociologické teorie

Jelikož přicházíme na svět výhradně jako biologické bytosti musíme nejprve projít jak tvrdí Čírtková „... fázi tzv. vrůstání do společnosti“, což lze souhrnně nazývat socializací. Kulturní společenství, v němž všichni žijeme, klade na jedince rozmanité požadavky, jejichž ucelený soubor tvoří tzv. socializační program, který reprezentuje nároky a požadavky, jejichž zvládnutí je nezbytným předpokladem správné adaptace do společnosti. Demonstrovat rozhodující vliv kulturního prostředí na rozvoj druhových vlastností je možné nejlépe na extrémním případě socializace dětí, které žily po narození mimo kontakt s lidmi¹⁹ a po navrácení do lidské společnosti zůstaly u těchto jedinců nezvratné změny v psychickém vývoji. „Cílem socializace není pouze pasivní adaptace a konformismus s normami daného kulturního společenství, ale vytvoření určité rovnováhy mezi adaptací a seberealizací“ (Čírtková, 2000. s. 168).

Nejstarší sociologický přístup zkoumání agresivního jednání byl velmi podobný medicínskému pohledu a vycházel ze základního pojetí sociální patologie, tedy představy, že podobně jako existují zdraví a nemocní lidé, existují zdravé a nemocné společnosti. Tato teorie je založena především na poznatcích Émile Durkheima, který agresivní jednání, zločin a zločinnost považoval za normální a nevyhnutelný aspekt sociálního života. Sociální realita se projevuje v lidském životě prostřednictvím sociálních jevů, což je podle E. Durkheima „každý druh jednání, ustálený nebo ne, schopný vnějšího tlaku na jedince, nebo takový, který v rozsahu dané společnosti je všeobecný, ale má přitom svůj vlastní život

¹⁹ tzv. „vlčí děti“ a „divoký chlapec“ Viktor z Aveyronu.

nezávislý na svých individuálních projevech“.²⁰ Takové jevy zahrnují pravidla společenského jednání, instituce, rituály atd.

Sociální jevy se pak manifestují v systémech symbolů. Mají represivní povahu a jsou závaznými normami, kterým se lidé musí podřídít. Durkheim jako první zavádí pojem „sociální anomie“, který v jeho interpretaci²¹ označuje stav ve společnosti, charakterizovaný rozkladem norem v sociální společnosti, kde přestávají platit zákony v podobě pozitivního práva, ale i pravidla soužití která jsou chápána jako všeobecně uznávaná a tudíž i trvalá. Porušení této stability pak má za následek vznik určitého „... stavu jakési „beznormnosti“ či „bezzákonnosti“ (Komenda, 1999, s.152).

Daleko bližší současnosti než původní teorie anomie od Durkheima je koncept vypracovaný v polovině dvacátého století Robertem Kingem Mertonem. Merton ve svém stěženi díle *Social Structure and Anomie* z roku 1938 zcela odmítá Durkheimův argument, že každý „... člověk je od přírody ovládán vášněmi, tedy biologicky determinován“ a místo toho přichází s tvrzením, že „... kultura každé společnosti vytváří institucionalizované vzory chování, jejichž prostřednictvím vymezuje legitimní prostředky a způsoby jednání, vedoucí k dosažení společensky žádoucích cílů“. Pokud však u jedince nedochází k dosažení žádoucích cílů za pomoci legitimních prostředků dochází ke konfliktu s realitou, čehož logickým výsledkem je anomie. Podle Mertova tedy čím větší je nepoměr mezi kulturně uznávanými cíly a možnými prostředky k dosažení, tím větší je napětí. Vzniklý poměr nesehrává pozitivní úlohu a celkově působí dysfunkčně. Na tomto základě pak Merton rozvíjí svou koncepci tzv. adaptivních mechanismů, kterými jednatel může na vzniklou situaci reagovat. Jedná se o konformismus, ritualismus, retreatismus a vzpouru. Zejména v ritualismu²², retreatismu²³ a ve vzpouře můžeme hledat kořeny pro následný rozvoj agresivního jednání jako důsledku socializačních vlivů.

Socializační vlivy

Vrůstání člověka do společnosti je zprostředkováno faktory, které můžeme elementárně rozčlenit z hlediska působení na tři úrovně (Kohoutek, 1998. s. 181):

²⁰ Durkheim, E.: *Pravidla sociologické Metody*, Praha 1969, s.42

²¹ Pojem anomie definovaný Durkeimem prodělal v závislosti na čase složitý vývoj jehož výsledkem je současné rozličná interpretace u různých autorů.

²² Adaptivní reakce spojená s procesem odmítání uznávaných cílů.

²³ Individuální únik a odmítnutí jak společensky žádaných cílů, tak i prostředků dosažení.

- Celokulturní vlivy nebo-li vlivy makroprostředí jsou reprezentanty celokulturních vzorců socializace, které se vytvořily v průběhu lidské historie a jsou sociálním učením předávány z generace na generaci v podobě obecného kulturního dědictví. Do této skupiny patří zejména pravidla společenského soužití a způsoby zvládání, či řešení určitých situací, které zajišťují té které kultuře stabilitu a řád. Účast celokulturních vlivů na rozvoj agresivního jednání je v porovnání s ostatními vlivy v naší společnosti zanedbatelný, proto působení tohoto vlivu nebude dále podrobně rozpracovááno.
- Vliv kulturního společenství širších skupin je vystavěn na předpokladu, že každý člověk může být, a obvykle také je členem jedné nebo více širších skupin, s jejichž socializačními znaky se ztotožňuje či je odmítá. V tomto případě jde především o skupiny, jejichž členové jsou příslušníky určité národnosti či rasy, žijí v určitém regionu, jsou příslušníky určité ekonomické vrstvy a třídy (z hlediska vzdělání, zaměstnání a majetkových poměrů) nebo jsou příslušníky různých zájmových skupin či sociálních skupin. Vliv kulturního společenství nebo-li vliv regionálního prostředí je jedním z klíčových vlivů působících na fotbalové chuligány, proto bude tato problematika vlivu zejména vrstevnických part a sociálních skupin řešena dále v samostatné kapitole.
- Vliv rodiny a mikroprostředí. Nejvýznamnějším socializačním prostředím je rodina. V rodinném prostředí si člověk osvojuje způsoby chování a prožívání a z tohoto hlediska je vliv rodiny naprosto klíčový pro další směřování vývoje jedince. Na jedné straně zde rozlišujeme dobře fungující, tedy funkční rodinu, která vybaví jedince kvalitními základy pro následnou adaptaci do společnosti a na straně druhé rodiny dysfunkční či afunkční, které ve velké míře „pokládají“ základy pro budoucí patologické či deviantní jednání jednotlivce. V následujícím textu se pokusím o popis a výčet nejčastějších, nejvýznamnějších a nejznámějších rizik dysfunkčního a funkčního působení rodiny na jednotlivce, u kterého pak následkem působení těchto patologických vlivů dochází ke změnám osobnosti, chování a prožívání.

Nejčastějším negativním vlivem vycházejícím z působení rodiny na jednotlivce je jednoznačně týrání. Týrání se v naprosté většině případů týká dětí, jejichž psychika je nejzranitelnější a prožité týrání zanechává nehlubší stopy. V současné době je pro týrání

obecně, používána zkratka CAN²⁴. Týrání je možné rozdělit na fyzické a psychické. Tradiční formou fyzického týrání v našich zemích jsou údery rukou, řemenem, vařečkou, kopání případně bušení s ním o stěny či o zem (tzv. shaken infant syndrome). Tělesné týrání, obzvláště je-li prováděno dlouhodobě a dostatečně „kvalitně“) zanechává obětem vedle možných fyzických následků vždy také tzv. „rány na duši“ a téměř vždy vede k narušení psychického vývoje ve smyslu zvyšování úzkosti, agresivity a mnohdy vede k inklinaci k opakování téhož chování v pozdějším věku. Prakticky podobné následky zachovává týrání psychické, které dle studie S.Harta a M.Brasarda (1991) může mít podobu pěti základních subtypů:

- 1) *Pohrdání – ponižování, hrubé nadávání, zavrhování, zdůrazňování neschopnosti nebo morální zavrhování slovy „jsi k ničemu“ či „děláš mi jen ostudu“.*
- 2) *Terorizování – hrozby tělesného ublížení typu „já ti ukážu“, „dostaneš co proto“, či přihlížení rodinnému násilí.*
- 3) *Korumpování – povzbuzování k antisociálnímu jednání, užívání alkoholu, kouření, či konzumaci drog.*
- 4) *Odpírání emoční podpory – psychologická nedostupnost, ignorování pokusů o interakci např. „dej mi pokoj“, „neotravuj“, „nemám čas“.*

Taktéž toto „pouze“ psychické týrání téměř vždy vede k závažnému narušení psychického vývoje. Častým důsledkem psychického týrání jsou např. přetrvávající deprese, úzkosti či prožitky.

Dalším negativním vlivem vycházejícím velmi často z prostředí rodiny je zneužívání. Za zneužívání je možné považovat veškeré případy, kdy člověk využívá druhého člověka ke svému vlastnímu prospěchu z pozice větší síly, společenské eventuálně intelektové převahy. Nejčastějším způsobem zneužívání je podobně jako v případě týrání zneužívání dětí, ale problém zneužívání se hojně vyskytuje i mezi mladistvými, v poněkud omezenějším a méně výrazném rozsahu i mezi dospělými. Ačkoliv při vyslovení slova zneužívání si prakticky každý vytvoří spojitost pouze se sexuálním zneužíváním je, a to zejména z evropských zemí daleko častější formou zneužívání tzv. manipulace s dítětem po rozvodu rodičů či ještě méně známou formou a to přenášením rodičovských povinností na dítě. Při porovnání rozvodových statistik v ČR za posledních cca 15 let

²⁴ Child Abuse and Neglect

a statistiky sexuálního zneužívání, musíme nutně dospět k jasnému závěru, které z výše vyjmenovaných typů zneužívání je častější a pravděpodobnější. Zneužívání ve formě manipulace s dítětem po rozvodu je založeno především na manipulaci dítětem proti druhému z rodičů. Rodič (v drtivé většině matka), jemuž je dítě po rozvodu svěřeno do péče zneužívá možnost prakticky trvalého kontaktu s dítětem proti druhému z rodičů, který smí pobývat s tímto dítětem jen v soudem stanoveném rozsahu. Tento „omezený“ rodič potom vzniklou situaci často kompenzuje např. značnou peněžitou podporou, což v zásadě vede ve spoustě případů u takto rozpolceného dítěte ke vzniku deviantního jednání, konzumaci drog atd. (Blíže o tomto problému např. Z.Dytrych v monografii J. Dunovského a kol., 1995).

Zanedbávání. Stejně jako v případě týrání či zneužívání je i zanedbávání zvláště ohrožujícím jevem. Zanedbávání je definováno jako vážné opomíjení rodičovské péče, nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte. Ačkoliv je zanedbávání velmi závažné a pro psychiku člověka ohrožující, nemá vzhledem k četnosti výskytu v naší společnosti hlubší význam v souvislosti s obsahem práce.

Psychická deprivace. Tento pojem obsahuje zejména citové zanedbávání, které je definováno jako neuspokojování emočních potřeb dítěte tzn. absence náklonnosti i pocitu dítěte, že někam patří. Tento způsob ohrožení správného vývoje je charakteristický především pro chovance dětských domovů, diagnostických ústavů a veškerých ústavů obecně. V zásadě zde můžeme mluvit o tzv. sekundárním zanedbávání, jako důsledku systému péče určeného sice k ochraně jedince avšak v konečném důsledku druhotně poškozujícím jeho psychický vývoj.

Společným rysem všech výše vyjmenovaných negativních vlivů jsou pocity bezmocnosti, dissociativní poruchy, poruchy osobnostního vývoje. V období dospívání a dospělosti pak tyto traumatizující zážitky vedou často k rozvoji posttraumatické stresové poruchy, která pak negativně ovlivňuje celý život. Typickým projevem jsou právě projevy agresivity, hostility, dochází k poruchám chování a delikvenci (Komenda, 1999. s. 313).

2.2. Motivace a její vliv na chování člověka

Jednání každého člověka, fotbalové hooligans nevyjímaje, je vedeno určitým motivem a směřuje k uspokojení určitých potřeb. Každé chování je taktéž ovlivněno situací, ve které se ten který jedinec aktuálně nachází. Pokud tedy máme být schopni zmapovat převažující důvody směřující k agresivnímu chování musíme se zaměřit i na motivaci a její vliv na chování člověka. „Motivace nebo-li pohnutka je elementárně určující pro určení směru a intenzity chování jednotlivce nebo skupiny bez ohledu na normalitu či abnormalitu takového počínání...“ (Nakonečný, 1996. s. 270).

Motivace a její funkce

Motivace je intrapsychický proces, který má svůj zdroj ve vnitřní a vnější situaci individua. Vnitřní situací rozumíme např. fyzický pocit hladu, který vytváří primárně endogenní zdroj motivace. Motivující vnitřní stavy však často vyvolávají i vnější situace člověka např. pocit fyzického ohrožení. V některých případech se určitý vnější podnět např. ocenění od vůdce skupiny za provedení nějakého činu, stává motivujícím jen za splnění podmínky příslušného vnitřního „vyladění“, které je dáno stavem trvalých a aktuálních potřeb individua. V tomto případě by tou trvalou, či aktuální potřebou mohl být pocit méněcennosti či prahnutí po uznání. Vnější podněty mohou, ale nemusí motivovat určité chování. Je nutné rozlišovat motivace, respektive motivy a vnější motivující podněty tzv. incentive, což jsou podněty, které jsou v určitém vztahu ke stávajícím motivacím respektive k motivům: nápoj je incentive pro žízňového, respektive fotbal je incentive pro hooligans.

Funkcí motivace je uspokojování potřeb. V tomto smyslu zajišťuje motivace účelné chování, udržuje vitální a sociální funkce individua. Motivace se však uplatňuje i v organizaci chování, které se instrumentalizuje, stává se účelným a jeho výsledky, instrumentální vzorce chování se organizují kolem důsledků, které byly vyvolány předcházejícím chováním (Nakonečný, 1996, s.16-17).

Průvodní funkcí potřeby je aktivizace člověka k odstranění negativně prožívaného stavu. V psychologickém pojetí vyjadřují potřeby vnitřní subjektivní stav jedince. Potřeby lze rozdělit podle základních kritérií na několik skupin. Zde pominu vše co se týká fyziologických potřeb a zaměřím se především na zbývající sekundární potřeby, které jsou,

či za určitých podmínek mohou být významně ovlivňujícím faktorem chování jedince. Někteří autoři uvádějí mezi sekundárními potřebami i potřebu hostilního jednání či agrese. Tyto potřeby jsou interpretovány v souvislosti s vrozenými spouštěcími mechanismy takových a podobných tendencí. Obecně se vychází, jak již bylo výše uvedeno, že agrese jako typ chování je již zakódována v pudové složce jedince. Podle E.O.Wilsona „... je agresivita zcela jednoznačně vrozená“. Ačkoliv tato Wilsonova teorie byla zpochybněna není dnes zcela zřejmé, je-li agrese pouze latentní tendencí reagování na neúspěch nebo, zda se jedná o jednu z forem redukce napětí, které je vyvoláno některou z forem neúspěchu. Vzhledem k celkovému zaměření práce spíše na vlivy společenské než biologické, budu nadále řešit agresivitu jako druh redukce napětí.

2.3. Agrese jako reakce na překážku

Agrese byla původně zřejmě pouze reakcí na překážku, na její fyzické překonání. Soudě podle historického vývoje byla to zřejmě reakce frekventovaná a účelná. Ovšem s příchodem humanizace se tyto projevy staly nežádoucími. V současné době již není třeba se potýkat holýma rukama se zvířaty, rozbíjet překážky a ničit protivníky. Bohužel se zdá, že dnešní civilizace zřejmě nevytváří optimální podmínky pro vyhasínání této reakce, naopak u některých jedinců či sociálních skupin ji zřejmě evokuje. Evokace agresivity zcela souvisí s neschopností či nemohoucností uspokojení potřeb. Na tomto základě je následně indukováno napětí, které vyžaduje odpovídající reakci. A „... agrese se jeví jako nejsnadnější a nejrychlejší způsob řešení takřka jakékoliv frustrující situace“ (Čermák 1998. s. 104).

Každý člověk prožívá v určitých situacích jisté ztráty, nebo-li ohrožení jedince. Tato ohrožení se v dnešní době projevují především existenční nejistotou, ztrátou domova či zaměstnání. U některých sociálních skupin je toto ohrožení větší, a proto i adekvátní potřeba bezpečí je u nich větší. Další potřeby ovlivňující motivaci jsou především potřeba uznání, potřeba sounáležitosti a zejména potřeba seberealizace, kterou autor hierarchie potřeb A. H. Maslow nazývá „chtěním po sebeuplatnění“, což vyjadřuje tendence aktualizovat to, co je v možnostech člověka.

Pro uspokojování potřeb je též velmi charakteristická proměnlivá naléhavost po jejich uspokojení tzv. motivační účinnost. Podobně jako potřeby jsou stejně důležitým činitelem i hodnoty. Hodnoty můžeme chápat především jako jakýsi regulátor chování.

Pojem situace pak představuje určitý a konkrétní rámec aktuálních podmínek, ve kterých se právě ten který konkrétní jedinec nachází. Můžeme rozlišovat mezi náhle se vytvořivší nebo právě vystupující momentální událostí (např. domácí hooligan je zasažen předmětem vyhozeným ze sektoru hostujících hooligans) nebo trvalejším sledem událostí, jímž je jedinec vystaven (např. dlouhodobě špatné výsledky mužstva, kterému ten který jedinec fandí). Je nutné rozlišovat objektivní charakteristiky situací a jejich subjektivní interpretaci nebo-li prožívání. Z kognitivního hlediska je nutno rozlišovat více a méně strukturované situace, tj. situace s více či méně výrazným, jednoznačným či méně určitým významem. Každá situace, do níž jedinec vstupuje, má pro tohoto jedince určitý smysl tj. subjektivní význam a tím jej vybízí k určitému jednání. Příkladem zřetelně strukturované situace je např. příkaz vůdce skupiny, příkladem méně strukturované situace je nejasné přání vyslovené členem skupiny. Výsledkem působení situací na jedince je vyvolávání více či méně emočních reakcí, popřípadě nevyvolají žádnou emoční reakci, ale prezentují se mu určitými kognitivními klíči, které umožňují pochopit, interpretovat jejich význam a přizpůsobit jim adekvátní chování. Výsledkem působení motivů a situací je chování člověka, což je instrumentální aktivita zprostředkující vztah mezi potřebou a jejím uspokojením (Čermák, 1998. s. 204).

3. Ultras a hooligans - specifická sociální skupina

Každý jedinec očekává od skupiny pocit sociálního bezpečí eventuelně i ochrany. Dominujícím motivem skupinového života je „sociální usnadnění“ a „sociální podpora“ (Jaroslav Řezáč, Sociální psychologie, 1998, str. 158). Skutečným motivem po integraci do „své“ skupiny je prakticky vždy snaha zařadit se do „houfu“ a zároveň dostat možnost k naplnění svých individuálních cílů, které by za normálních okolností mimo tuto skupinu bylo velmi obtížné, ne-li zcela nemožné dosáhnout a uspokojit tím některou ze svých potřeb. Právě u radikálních fotbalových fanoušků je tento důvod převažující vzhledem k jejich specifickým potřebám skloubení na jedné straně alespoň zprostředkovaného sportovního zážitku a na straně druhé projevů agresivity často prakticky v ten samý okamžik. Z tohoto důvodu se podobně smýšlející lidé „scházejí“ právě v této sociální skupině, která jako jediná toto skloubení poskytuje. Následující rozbor vychází ze zkušeností a postřehů, které jsem získal jako člen specifické sociální skupiny „fans“.

Základní klasifikace sociální skupiny „fans“

Typickým představitelem sociální skupiny „fans“ je společenská skupina, která je jako celek tvořena několika desítkami až stovkami osob sdílejících stejné přesvědčení, tedy příslušnost k tomu kterému fotbalovému klubu. Pro všechny zúčastněné osoby je tato skupina vlastní neboli členská.

V této souvislosti je nutné zdůraznit značný etnocentrismus u této skupiny, která se považuje za značně nadřazenou a obyčejní fotbaloví fanoušci, v terminologii radikálních fanoušků tzv. normálové jsou považováni za odpad. „Fans“ skupiny jsou do jisté míry skupinami exkluzivními a částečně uzavřenými. Členem této skupiny se nemůže stát každý a při snaze dostat se do vedení této skupiny je potřeba dlouhodobého členství a dosažení jistých zásluh. Těmito zásluhami se rozumí zejména mimořádné výkony při bitkách, spolehlivost a mlčení při předvedení k výslechu a zvláště jsou ceněni jedinci, kteří byli v souvislosti s činností skupiny odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody.

Zajímavostí u této skupiny je poněkud nevyhrazená linie mezi skupinou ryze formální a skupinou neformální. Je možné konstatovat, že v tomto konkrétním případě dochází k extrakci toho nejlepšího z obou dvou systémů. Pro formálnost skupiny jasně hovoří přesný cíl (podpora konkrétního týmu), jasná organizační struktura (hierarchie

řízení) a striktně vymezenou strukturu organizace, která vzdáleně připomíná organizaci politické strany podle stupně účasti. Chybí zde sice tzv. voliči, tedy jedinci nepodléhající přímo organizaci, ale sympatizující s ní, na druhou stranu členové, aktivisté a vedoucí jsou zde přítomni.

Z hlediska struktury řízení můžeme hovořit o oligarchii, neboť zde vládne úzká elitní skupinka ovládající několikrát větší skupinu. Pro neformálnost skupiny hovoří zejména pevné citové vztahy mezi účastníky, které jsou průběžně zocelovány řadou bitek, kde spolehnutí se jednoho na druhého je klíčovým předpokladem úspěchu, stejně jako časté výsledky na Policii ČR utužují tyto vnitřní interpersonální vztahy ve skupině.

Obvyklé je i další členění na menší skupiny, vznikají tzv. mikroskupiny v rámci velké skupiny „fans“ neboli makroskupiny hlásící se ke konkrétnímu klubu. Např. jako makroskupina vystupují všichni radikální příznivci klubu FC Baník Ostrava. Tato makroskupina je tvořena všemi radikálními příznivci a všemi radikálními skupinami najenom z Ostravy či blízkého okolí, ale z celé České republiky a v případě tohoto konkrétního klubu i z části Polské republiky. Mikroskupinami jsou zde poté všechny radikální skupiny např. Chachar Boys (Ostrava), Apple Comando (Ostrava), Marienbad Ultras (Mariánské lázně), které sice mají své vlastní vedení, svou hierarchii, ale stále patří do globální skupiny FCB (Fotbal Club Baník), která je řízena separátně avšak v koordinaci s vedením jednotlivých mikroskupin. Výhodou těchto mikroskupin je především kolektivní vědomí. Charakteristickým rysem jsou zde velmi těsné sociální vazby reprezentované kontaktem „face to face“ (tváří v tvář). Tyto skupiny jsou zároveň dosti trvalé a mají značnou intenzitu sociálních vztahů, takže jsou mnohdy schopné pro některé jedince nahradit i rodinu. Zvláště markantní je tento jev u osob, které pocházejí z neúplných rodin, či prodělaly jiné socializační trauma.

Co se týče dělení moci, tak v rámci radikálních „fans“ skupin, tak v tomto případě prakticky neexistuje jediná dominující osoba-vůdce, ale samotné vedení je rozděleno mezi několik vůdců, v tomto případě mezi nejstarší a nejzasloužilejší jedince skupiny. Styl vedení je obvykle kombinací autokratického a liberálního vedení, což je poněkud zvláštní, neboť tyto dva styly vedení stojí prakticky na opačných pólech. Nicméně vzhledem k „náplni“ činnosti těchto skupin je to zřejmě jediný dlouhodobě možný styl vedení. V tomto bodě je důležité vyzvednout individuální schopnosti vůdců. Není nutné vyzdvihovat nutné vlastnosti pro řízení, v tomto případě je vhodné spíše upozornit na specifické schopnosti, které potřebuje vůdce skupiny radikálního charakteru bez ohledu

na její zaměření. Z tohoto úhlu pohledu je to jednoznačně schopnost motivovat, vytvářet emotivní atmosféru uvnitř skupiny a především vhodně koordinovat jednotlivé aktivity skupiny. V hierarchii po vedením stojí v rámci skupiny vždy nejpočetněji zastoupená podskupina reprezentovaná tzv. aktivisty, což jsou všichni jedinci aktivně se podílející na chodu skupiny a na její vnější prezentaci. Tuto podskupinu tvoří především mladí a mladiství ultras či hooligans, pro které je aktivita nutností, mají-li zůstat i nadále členy skupiny nebo případně povýšit v rámci skupinové hierarchie.

Vztah radikálních skupin „fans“ ke společnosti

Podle vztahu ke společnosti oscilují radikální skupiny fotbalových příznivců na pomezí mezi partou a tlupou nebo-li gangem. Zcela jednoznačné definování není možné, neboť stejně jako v případě nejednoznačného vymezení formálnosti nebo neformálnosti skupiny. Opět lze konstatovat, že i v tomto případě vztahu došlo u těchto skupin k jakési extrakci toho „nejlepšího“ z obou systémů.

Parta - organizace s relativně pevnou a stálou strukturou s vlastními pevně platnými a obecně dodržovanými normami. Nedodržení či zásadní odchylky od těchto norem jsou sankcionovány tresty platnými v té které partě. V každé partě je osobnost člena zásadně podřízena obecným cílům a hodnotám partou vyznávajících. Obvyklým trestem za zásadní provinění (obvykle po nedodržení mlčenlivosti při výslechu) je vyloučení z party, za méně zásadní provinění je to obvykle některá z forem ostrakizace trvající určitou dobu, obvykle do odčinění přestupku. Prakticky „... jediným pozitivním rysem party je výskyt prosociálního chování“ (Komeda, 1999, s. 197), které je ovšem v těchto typech skupin téměř zcela potlačeno s výjimkou jakési morální podpory party např. při odsouzení člena do výkonu trestu odnětí svobody.

Tlupa nebo-li gang je už podle svého názvu něco špatného, amorálního či závadového. Z tohoto hlediska je zařazení těchto radikálů bližší spíše této definici. Hlavní a zcela zásadní odlišností je zaměření skupiny. Do definice party je možné zařadit pouze umírněné skupiny ultras, naproti tomu „čistokrevné“ hooligans skupiny jsou vždy tlupou, či gangem. Tlupa má výrazně negativní až asociální polarizaci. Členy gangu se stávají takřka vždy jedinci se špatnou či zcela nedostatečnou rodinnou výchovou. Akceptace základních společenských a kulturních norem buď zcela chybí, nebo interpretace těchto norem je značně pokřivená oproti obecnému vnímání. Členové

tlupy jsou vzájemně svázáni nepřátelským, agresivním, útočným a hostilním jednáním zaměřeným na záměrnou likvidaci hodnot a k ublížení či záměrnému poškození ostatních jedinců ať už členů ostatních gangů či členů společnosti obecně. Gangy soustavně a záměrně překračují normy a zákony společnosti, přičemž toto překračování má formu ničení majetku ať již státního či dnes zejména soukromého. Klíčovým faktorem vývoje a rozvoje gangu je osoba vůdce. Při jeho nedostatečných vůdcovských kvalitách či jeho dočasné absenci (např. výkon trestu odnětí svobody) má tendenci k rozpadu vlivem vnitřní dezorganizace vedoucí až k anarchii uvnitř skupiny.

Zajímavým paradoxem je, že v rámci fotbalových stadionů se zejména v rámci mladistvých fanoušků stávají tyto radikální skupiny „fans“ jakousi referenční nebo-li vztažnou skupinou a tito jedinci mají následně snahy se identifikovat, vstoupit do této skupiny a následně se mu tato skupina stává zdrojem osobního hodnocení sama sebe a svých hodnot a cílů. V tomto jevu spočívá zřejmě největší riziko pro společnost kterou představují právě tito ultras a hooligans.

Tento jev se pokusím rozvést na následujícím příkladu: Chodím-li už od mládí na fotbalové zápasy, nemohu si nevšimnout větší či menší skupiny osob, která „fandí“ poněkud odlišným způsobem od lidí, kterými jsem v té dané chvíli obklopen na tribuně (starší lidí, rodiče, normálové). Dříve či později značné procento těchto malých fanoušků zatouží zapojit se do toho „opravdového“ kotle. Tudíž se začnu identifikovat nejprve tím, že požádám např. otce o zakoupení klubové šály atd. V průběhu času, kdy už začínám chodit na fotbal bez doprovodu mám stále větší a větší chuť opustit své místo na klidné části tribuny a přejít do kotle. V okamžiku, kdy přejdu do kotle tak se mě s téměř sto procentní jistotou ujme některý chuligán, který mi dá mnohdy poprvé napít piva, dá mi mou první cigaretu a umožní mi vhodit první předmět na hrací plochu. Taktéž se velmi rychle naučím veškeré chorály, které jsou až na výjimky zaměřeny rasisticky či antisemitisticky a začínám se stávat členem této radikální skupiny. S každou další návštěvou roste moje identifikování se s těmito novými „kamarády“. A protože důležitou činností všech radikálních skupin je „nábor“ mladých členů, tak se dříve či později a celkem logicky musím stát členem některé této skupiny. A pokud v této kritické době nenastane zcela zásadní zásah rodiny či vnější společnosti dojde ke „stvoření“ nového fotbalového chuligána. V tomto bodě sice je možné argumentovat dalšími ochrannými nástroji, kterými je společnost vybavena, ale momentální realita je taková, že valná většina současných ultras či hooligans prošla právě tímto vývojem. Ostatní sociální

a psychologické aspekty zde hrají roli pouze jakéhosi „urychlovače“ či katalyzátoru tohoto procesu negativního vývoje jedince.

3.1. Členství v radikální „fans“ skupině jako reakce na náročné životní situace

Zásadní snahou každého člověka ve společnosti je snaha o dosažení integrity. Pod pojmem integrity je možné si představit jednotu, celistvost a neporušenost své osobnosti (Kohoutek, 1998, s.73). Tuto celistvost si zachováme zejména schopností přizpůsobení se náročným životním situacím, kterým nás vystavuje vnější prostředí. Samotné přizpůsobení může probíhat akomodačním nebo asimilačním způsobem podle aktivity a možností každého jedince. Máme-li se správně přizpůsobit, nebo-li adaptovat se, je nutné správně projít celým adaptačním procesem tvořeným aspekty emočně energetické, kognitivní, volní a sociální. Při zásadních nedostacích v tomto procesu dojde ke stavu nepřizpůsobení se nebo-li k maladaptaci. „Normální“ tj. od narození vhodně adaptovaný člověk vědomě či nevědomě používá k řešení situace vhodné přizpůsobovací techniky tzn. využívá metody, mechanismy, dynamismy a operace vedoucí k vhodnému přizpůsobení se nastalé náročné situaci.

Přizpůsobovací techniky jsou v zásadě naučené či vrozené znaky organismu projevující se jako podmíněná ochrana vlastního já. Jsou to obvykle již v útlém věku naučené způsoby redukce potřeb, tenzí, pocitů viny a úzkostí (Kohoutek, 1998, str. 74). Oproti tomu člověk již od počátku problematicky adaptovaný se prakticky okamžitě uchyluje i použití nestandardních či amorálních postupů vedoucí k překonání či vyrovnaní se s touto náročnou životní situací. Typickým a základním prostředkem nezvládnuté situace jsou projevy agrese. Toto řešení má charakter únikové situace, je možno v tomto vyjádření hledat projevy identifikace, substituce, racionalizace, ale zejména získáním pozornosti okolí. Mnohdy se jedná o v zásadě specifické volání o pomoc u těchto jedinců. A právě projevy agrese jsou klíčovými projevy radikálních „fans“.

Hlavní příčinou řešení situací tímto způsobem jsou v prvopočátku jejich vzniku pocity frustrace. Chápeme-li frustraci jako výslednici neschopnosti, ať již kvůli vlastním schopnostem či souběhu neovlivnitelných událostí např. rozvod v rodině, násilí v rodině, či celkově disfunkční nebo afunkční rodina může být primárním frustračním elementem

na který se v průběhu času „nabalují“ další druhotné fragmenty, které ve své výslednici působí negativně pro duševní stabilitu jedince. V případě radikálních „fans“ je tedy příčinou frustrace pocit zmaření a konflikt mezi zcela protichůdnými silami na cestě k dosažení cíle. Velmi podstatným a nezanedbatelným vlivem na frustraci je schopnost frustraci snášet, tedy hodnota frustrační tolerance a temperamentové vlastnosti jedince.

Typické projevem „... frustrace je značné vnitřní napětí, které postupem času vyvolává projevy paranoi, úzkosti“ (Kohoutek, 1998, s. 181). Celkové psychosomatické působení na jedince je veskrze negativní a právě agrese bývá nejčastějším ventilem tohoto stavu. Ventilace frustrace může mít mnoho podob, ale jednoznačně nejčastějším projevem je v radikálních skupinách heteroagrese tj. agrese zaměřená proti lidem. Obvykle se přidává agrese zaměřená proti věcem nebo-li transagrese. Ostatní druhy agrese např. autoagrese se v těchto skupinách vůbec nevyskytují. To že se téměř vždy jedná o agresi nepřiměřenou, často nespécifickou nebo nediferencovanou není nutné zdůrazňovat. Tato často brutální agrese je dalším vývojovým stupněm původní agresivity, která z počátečních zastřených forem reprezentovanými např. zesměšňování druhého, vtipkování na úkor jeho osoby přechází do formy otevřené reprezentované slovními urážkami, vulgarizmy, výhrůžnými gesty. Z výše uvedených skutečností tedy poměrně jasně vyplývá, že primární příčinou potřeb angažovat se v těchto radikálních skupinách je vybití nahromaděné frustrační energie.

Vzhledem k alespoň částečné znalosti prostředí radikálních „fans“ mohu konstatovat, že primárním důvodem frustrace u naprosté většiny těchto jedinců je společnost jako taková. V naprosté většině jsou tito jedinci frustrovaní kvůli nedostatečnému vzdělání a tím odpovídajícímu pracovnímu zařazení a dále je důležitým frustračním elementem pohled společnosti na jejich existenci. Paradoxně vyznívá skutečnost, že ačkoliv oním členstvím v těchto skupinách dokáží uspokojovat své potřeby, tak s prodlužujícím se členstvím narůstá dramaticky jejich sociální izolovanost, což v plné šíři pocítí v momentě, kdy obvykle kvůli vyššímu věku opouštějí aktivní řady těchto radikálních „fans“ a snaží se, často neúspěšně zařadit mezi „normální“ občany a začít plnit předepsanou sociální roli.

3.2. Ultras a hooligans jako dav – specifické rysy

Pokud se bude pohlížet na velké skupiny chuligánů jako na davy, je primárně nutné provést elementární rozdělení a typologizaci těchto do jisté míry specifických davů. Fotbaloví chuligáni jako dav stojí na pomezí mezi davem různorodým, davem homogenním a davem zločinným. Přesné vymezení není možné, neboť celková vyhraněnost chuligánského davu je natolik malá, že nelze provést přesnou specifikaci s vyloučením ostatních forem. Pro různorodost hovoří zejména jistá anonymita davu, což ale není vždy pravidlem. *Pro homogennost davu hovoří zejména organizovanost nepodobná organizaci sekty, která představuje první stupeň homogenního davu. Zaměříme-li se na plánované i uskutečňované projevy tohoto davu, tak zjistíme, že se zde nabízí zřejmá paralela s davem zločinným* (Le Bon, 1997, s.102)

Typickým rysem davu je kolektivní vědomí, nebo-li duše davu. Je to specifický jev, kterým se projevuje psychologický dav. Podle G.Le Bona „... všichni jedinci, ze kterých se dav skládá, bez ohledu na vzdělání, sociální postavení, zaměstnání či inteligenci nabývají faktem, že jsou přetvořeni v dav kolektivního vědomí. Tato duše způsobuje, že cítí, myslí a zejména jednají diametrálně odlišně než by každý z nich cítil, myslil či jednal, kdyby byl sám. Určité myšlenky a určité city vznikají nebo se přetvářejí v činy pouze u jednotlivců davu“.

Tento fenomén je naprosto typický právě pro fotbalové chuligány. Naprostá většina fotbalových chuligánů se mimo dav nijak agresivně neprojevuje, do stavu často až zběsilé agresivity se dostávají pouze jako součást davu. Tento jev do jisté míry souvisí s inteligencí a vzděláním každého jedince. Zatímco mimo dav je tento člověk „omezován“ obecně platnými společenskými normami a jeho přirozená inteligence zde funguje jako jakási bariéra, bránící záměrnému porušování těchto norem. Ovšem stane-li se součástí davu a přijme-li kolektivní duši davu dojde k setření intelektuálních schopností a tím také k setření individuality jedince.

Osamocený jedinec ví, že není schopen zdemolovat tribunu, ani napadnout policejní jednotku a tudíž provedení takového činu ho sotva napadne. Tvoří-li však součást davu, nabude vědomí moci, vyplývající z množství a podlehne často prvnímu podnětu k této činnosti.

Další příčinou na první pohled „... nepochopitelného jednání jedinců v davu je tzv. duševní nákaza nebo-li sugescie“ (Le Bon, 1997, s.67). Pro dav je typické, že každý čin vykonaný davem či jednotlivci v davu je nakažlivý až do té míry, že jedinec obětuje svůj osobní zájem zájmu kolektivnímu. Jedinců, kteří by i v davu měli natolik silnou osobnost, aby odolali sugesci, je velmi málo, takže jsou stržení proudem. Nanejvýš se mohou pokusit odvrácení proudu (zájmu davu) jinou sugescí. Například: Nasměřuje-li se zájem davu směrem k policii, je možné hrozící konflikt s daleko horšími následky (útok na veřejného činitele) přesměrovat na zájem davu o demolici mobiliáře jednoduchým názorným předvedením takové demolice. Předvede-li tuto „ukázkou“ vůdčí člen davu, je prakticky jisté, že bude davem následován. Pro dav je sice typické vědomí naprosté beztrestnosti a to tím silnější, čím početnější je dav, ale zkušení vůdci fotbalových chuligánů si stále zachovávají značnou dávku racionality, která je v mnoha případech spolehlivě ochrání před postihem či sankcí ze strany společnosti.

Tímto „reflexem“ bohužel nebývají vybaveni mladí chuligáni, kteří často doplácí na tento jev jehož důsledkem je pro tyto nezkušené „součásti“ davu častý pobyt v cele předběžného zadržení a následné odsouzení k výkonu trestu. Úloha vůdce či vůdců je klíčová. Jeho vůle je jádrem, kolem kterého se kupí a formují názory. U fotbalových chuligánů bývá vůdce vždy nejprve řadovým členem davu. Taktéž nebývá mužem myšlenky, ale činu. Pud sebezáchovy je obvykle zcela minimální nebo naprosto chybí. Osobní zájem, rodina a vše ostatní je obětováno pro ideu kterou hájí, nebo pro cíl, který sledují. Jejich síla vychází ze síly víry a z předchozích zkušeností, zásluh a projevovaného despotizmu. Dav fotbalových chuligánů má vždy více vůdců a to z ryze pragmatických důvodů. Zmizí-li některý z vůdců ze scény, např. odchází-li do výkonu trestu odnětí svobody je okamžitě zastoupen stejně kvalitním vůdcem. Protože, nedojde-li k okamžitému nahrazení vůdce dojde k rozpadu či rozštěpení davu, který tudíž přestává být schopen dostát svým cílům.

Jelikož ovlivnění či řízení davů je možné pouze s použitím krajních citů, musí vůdce pokud ho chce strhnout, použít silných výrazů slovního, ale i mimoslovního projevu. Přehánět, zdůrazňovat opakovat a nikdy nepředkládat žádný rozumový důkaz. Stejná přehnanost citů jak tvrdí Le Bon „... se následně projeví i u davu“. Tato skutečnost je zcela zřejmá u fotbalových chuligánů, kteří mají vždy ve svém středu několik lidí se schopností stržení ostatních. K tomuto účelu se používají zejména bubny a předzpívávání částí chorálů, či skandování, které dav vzápětí freneticky opakuje. Jako výrazovým

mimoslovním prostředkem je v tomto případě dlaň zatnutá v pěst a pohyb paže v takzvaném hrazení. Veškeré davy a ty fotbalové nevyjímaje, znají pouze prosté a výstřední city. V tomto případě fanatickou oddanost svému klubu a fanatickou nesnášlivost vůči všem ostatním osobám nesdílejících jejich přesvědčení. Tato víra je vsugerována a je vnímána vždy jako absolutní pravda.

Základní silou, která žene fotbalové chuligány je jejich idea. V zásadě můžeme rozdělit dvě zcela odlišné ideje, které lze u fotbalových chuligánů pozorovat. První a základní ideou je identifikace se „svým“ klubem. Tato idea je základní, viditelná, dlouhodobě stálá. Tato základní idea je u některých jedinců srovnatelná s ideou náboženské víry. Nad touto základní ideou se vrství náhodné a pomíjivé ideje, které vznikají vlivem okamžiku. Typicky nenávisť k osobě rozhodčího. Tato nenávisť jako idea je krátkodobá, která obvykle nastupuje v momentě nástupu rozhodčího na hrací plochu. Nedlouho po ukončení zápasu odeznívá a zcela se vytrácí. Po několika dnech si již málokdo z členů davu vzpomene na jméno rozhodčího, ačkoliv ho více než devadesát minut nenáviděl a prakticky stejnou dobu mu nadával.

Ačkoliv obecně je akceptace ideje v duši davu dlouhodobá záležitost, v tomto specifickém případě fotbalových chuligánů je tomu zcela naopak, neboť každý člen jakožto i každý nový člen přijal tuto ideu za vlastní často ještě dříve, než se stal členem davu. V tomto případě hrají svou nezastupitelnou roli i tradice, které vyjadřují jak již zmiňované ideje, tak potřeby a city vycházející z minulosti.

Závěr

Na závěr se nejprve zaměřím na sumarizaci typických projevů fotbalových radikálů na stadionech a mimo ně. Tato problematika byla popsána již výše, proto půjde především o vytvoření jakéhosi souhrnu.

Primárním zájmem prakticky všech ultras a většinu hooligans nevyjímaje, je podpora „svého“ týmu. Nicméně pod pojmem podpora si tito radikálové představují zejména zpěv chorálů s rasistickým či antisemitistickým podtextem. Tato skutečnost je typická pro většinu zemí bývalého komunistického bloku. Potíže stejného rázu mají i v Polsku, či na Slovensku, kde kvůli rasistickým projevům fanoušků byl nedávno i pro diváky zcela uzavřen stadion při mezistátním zápase Slovensko-Anglie. Oblíbeným terčem tuzemských rasistů se stávají zejména afričtí, či brazilští hráči černé pleti. Pokud takovýto hráč jde rozehrávat rohový kop, může se být téměř jist, že bude zasypán sprškou banánů a značná část hlediště bude vyluzovat zvuky jako opice. Podobně časté jsou i antisemitistické výlevy zejména k hráčům Ostravy, Opavy a pražské Slavie.

Dalším typickým projevem radikálních fans jsou předem zorganizované bitky mezi příznivci jednotlivých klubů. Tento fenomén k nám byl importován z Anglie, kde tato „zábava“ radikálních fans vznikla. Jedná se o organizovanou bitku většího či menšího počtu účastníků na obou stranách, která se odehrává obvykle mimo stadion, buď přímo v místě utkání ještě před započítáním vlastního fotbalového zápasu nebo na jiném, s místem zápasu zcela nesouvisejícím místem. Tyto bitky mají pevná pravidla a obvykle se při nich nepoužívá zbraní. Úspěšnost jednotlivých chuligánských skupin je zaznamenávána a jsou vytvářeny žebříčky, podobné těm fotbalovým.

Oblíbenou zábavou tuzemských chuligánů jsou po vzoru jejich italských kolegů tzv. nálety. Což v praxi znamená, že autobus plný chuligánů zastaví u benzínové pumpy, která je následně těmito jedinci vyrabována. Zájem je především o bagety a pivo. Tato „zábava“ je prakticky beztrestná, neboť podle aktuálně platného trestního zákona, může být čin považován za trestný, pokud škoda přesáhne částku 5000 Kč. Do této částky se jedná pouze o přestupek, čehož jsou si všichni zúčastnění samozřejmě vědomi.

Zcela specifickým projevem je organizované a plánované ničení soukromého majetku. Zájem chuligánů se neomezuje pouze na mobiliář stadionu, ale je demolováno prakticky vše, co chuligánům v průběhu cesty na stadion nebo ze stadionu padne do ruky. Oblíbené je především vytrhávání sedaček a jejich házení po policistech, demolice

plotových hrazení vymezující jednotlivé sektory a v poslední době zejména ničení interiérů dopravních prostředků. Vzhledem ke stále se lepším bezpečnostním opatřením přímo na stadionech, přenášejí se tyto aktivity do okolí stadionu a na nádraží. Škody, v řádech stovek tisíců až milionu korun jsou dnes již celkem na denním pořádku. Odhalování a usvědčování pachatelů je problematické, neboť většina chuligánů chodí s hlavami zahalenými v kuklách, či své činy páchají skryti v anonymitě davu.

Existence sociálního řádu je nepředstavitelná bez existence příslušných normativních systémů. Smyslem normativních řádů či systémů je přesné vymezení přikázaného, tedy povoleného chování a chování nepovoleného, čili zakázaného. Mantinely těchto dvou extrémů ohraničují prostor, který skýtá, respektive v optimálním případě by měl skýtat pocit bezpečí a jistoty, se kterou lze určité typy chování očekávat. Každý člen každého sociálního útvaru má tedy možnost poznat, co je považováno za standardní chování v rámci té které sociální skupiny, či útvaru a plně se mu přizpůsobit, neboli se takzvaně identifikovat. Tato identifikace je pro správný chod celého sociálního systému zcela nezbytná, neboť v případě maladaptace dochází k ohrožení stability i funkčnosti celého systému. Charakteristickým rysem každého normativního systému je vedle možnosti dodržování norem i možnost porušení norem. Reálná možnost porušení normy je nezbytným předpokladem pro aplikaci normy samotné. Pokud by neexistovala možnost porušení normy, byla by samotná existence této normy neopodstatněná a zbytečná. V případě porušení normy hovoříme o odchylce nebo-li deviaci od chování či jednání zamýšleného ve standardu této normy. V rámci této práce byl termín deviace používán vždy pouze v souvislosti s odchylkami od stávající sociální normy, tedy jako sociální deviace. Deviace tak byla interpretována vždy jako produkt a odraz existujících sociálních vztahů.

Zeptáte-li se fotbalového chuligána proč se stává dobrovolně a s nadšením členem tohoto davu, odpoví vám směsicí různých, více či méně pochopitelných důvodů, ze kterých je patrné, že společným jmenovatelem důvodů pro setrvání v tomto davu je prestiž. Prestiž je ve skutečnosti jakási fascinace, kterou lze pociťovat před určitým jedincem, systémem nebo ideou. Tato fascinace ačkoliv si to plně neuvědomujeme ochromuje všechny naše kritické schopnosti a naplňuje nás úžasem a mnohdy i téměř posvátnou úctou. City, jež vyvolává, jsou obtížně vysvětlitelné až nevysvětlitelné a jedná se o jakousi formu sugesce, která nás ochromuje podobně jako hypnóza. V zásadě je možné rozdělit prestiž na získanou a na prestiž osobní. Při hlubší analýze tohoto fotbalového davu či této sociální skupiny,

je zřejmé, že obě tyto prestiže se zde vzájemně prolínají a koexistují vedle sebe ve velmi těsném svazku, v jakési symbióze. Stanu-li se tedy členem tohoto davu, nebo ještě lépe této specifické sociální skupiny automaticky dostanu podíl na prestiži, kterou tento dav či skupina požívá. Tudíž pouhé členství katapultuje tyto členy v hierarchii fotbalového stadionu mezi, z jejich pohledu jakou si vrchnost, což doprovází pocit pýchy a sebeuspokojení. Toužím-li po zvýšení prestiže v rámci davu či po získání osobní prestiže, není již velkým problémem vykonat skutek, který mi toto zvýšení zajistí. Obvykle je v těchto případech zcela postačující aktivita při bitkách či spáchání nějakého souvisejícího trestného činu. Paradoxně tato prestiž u těchto jedinců funguje i jako jakýsi blokátor úsudku, znemožňující vidět věci reálně a dochází opět k celkovému ochromení úsudku a projevům stádnosti. Při zrodu prestiže působí mnoho faktorů, ale nejdůležitějším faktorem je zcela jednoznačně úspěch. Touha po úspěchu je společná bez rozdílu. Ovšem tato prestiž má i několik stinných stránek. Tím zásadním rizikem prestiže je skutečnost, že prestiž mizí vždy s neúspěchem či selháním. Hrdina, kterého dav včera vyvolával, bude zítra odvržen a popliván, zklame-li očekávání. Reakce jsou obvykle tím větší, čím větší je míra prestiže. Stejná praxe je využívána i uvnitř některých sociálních skupin.

Je zřejmé, že není možné v jednom textu podat vyčerpávající přehled o tak rozsáhlém jevu, jakým agrese sportovních fanoušků bezesporu je. V jednotlivých kapitolách bakalářské práce jsem se proto pokusil zpracovat možné elementární faktory vzniku agrese, zmapovat charakteristické projevy a možný vliv negativních společenských jevů jako podnětů pro rozvoj agrese a asociálního jednání u této sociální skupiny. Snažil jsem se o komplexní přístup a pohled, o uvedení možných vzájemných souvislostí mezi realitou a možnými determinujícími faktory. Jsem si vědom toho, že dané téma je široké, a proto mi zcela jistě některé skutečnosti unikly. Přesto byla potvrzena hypotéza bakalářské práce.

Faktory, které mohou negativně ovlivňovat postoje a názor na agresi u této skupiny, je jistě mnoho a je třeba se jim věnovat nejen po teoretické stránce, ale i v praktickém životě. Nutná je neustálá diskuse a spolupráce mezi institucemi, ve kterých se mladí lidé od svého narození ocitnou. Je třeba, aby byl v rámci těchto institucí vytvořen určitý fungující systém, ve kterém by se podařilo najít správný přístup k výchově dětí a mládeže ve vztahu ke sportu.

Bez analýzy agresivity sportovních fanoušků není možné poznání a řešení tohoto závažného negativního společenského jevu. Nicméně nelze předpokládat, že by v blízké

budoucnosti mohlo dojít k výraznému řešení problému fotbalových hooligans. Důvod je zcela prostý. Dokud bude v lidech agresivita, kterou nejsou schopni nebo ji nechtějí potlačit či usměrnit, budou i násilníci a gangy bojechtivých chuligánů, kteří v případě, že by se nemohli realizovat v souvislosti se sportem, si najdou jinou modlu, ke které se budou hlásit.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

- 1) BUCHTOVÁ, B.: *Člověk – psychosomatická bytost*. 2. vyd. Brno, Masarykova Univerzita, 1999, ISBN 80-210-2238-8, str. 224
- 2) ČECH, T.: Pozice volného času ve vývoji a kultivaci osobnosti dítěte – efektivní prevence sociálně patologických jevů. *Mládež a společnost*, 2002, roč. VIII, č. 2, ISBN 1335-1109, str. 40 – 50
- 3) ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, ISBN 80-902614-1-8, str.204
- 4) ČÍRTKOVÁ, L.: *Policejní psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-475-3, str. 254
- 5) KOHOUTEK, R.: *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998, ISBN 80-7204-064-2, str. 181
- 6) KOMENDA, A.: *Sociální deviace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, ISBN 80-244-0019-7, str. 313
- 7) KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J.: *Zlo na každý den*. 1. vyd. Praha: Galén, 2001, ISBN 80-7262-088-6, str. 390
- 8) LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998, ISBN 80-7169-195-X, str. 344
- 9) LE BON, G.: *Psychologie davu*. Přel. L. K. Hofman a Z. Ullrich. Praha: KRA, 1997, ISBN 80-901527-8-3, str. 102
- 10) MACKU, J.: *Aféry fotbalových trávníků*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Olympia, 1997, ISBN 80-7033-442-8, str. 179
- 11) NAKONEČNÝ, M.: *Motivace lidského chování*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996. 270 s. ISBN 80-200-0592-7
- 12) POLEDNE, A.: *Největší katastrofy 20. Století*. 1. vyd. Praha: Volvo Globator, 2001, ISBN 80-7207-423-7, str. 153
- 13) PRUCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. 3. rozšř. a aktual. vyd. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-579-2, str. 328
- 14) ŘEZÁČ, J.: *Sociální psychologie*. Brno: PAIDO, 1998, ISBN 80-85931-48-6, str. 268
- 15) SÝKOROVÁ, J.: Nejsme agresivní, vzkazují hráči. *Lidové noviny*, 2002, roč. XV, č. 254, str. 16
- 16) TUREK, J.: *Malý psychologický slovník*. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1970, str. 615

17) VANĚK, K.: *Malá encyklopedie fotbalu*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1984, str. 404

http://www.coe.int/T/E/Communication_and_Research/Press/Theme_files/Sport/
[online, cit. 17. listopadu 2006]

<http://www.idnes.cz/sport/> [online, cit. 31. října 2006]

<http://www.sport.cz/fotbal/> [online, cit. 22. května 2006]

<http://www.2006fotbal.cz/> [online, cit. 13. července 2006]

Aktivní skupiny hooligans v ČR

Následující pasáž se zabývá výčtem všech známých aktivních skupin hooligans či ultras působících na českých stadionech. Řazení skupin je provedeno abecedně podle deklarované příslušnosti k jednotlivým fotbalovým klubům.

BANÍK OSTRAVA

Domácí kotel: v závislosti na atraktivitě soupeře čítal v loňské sezoně 200 až 600 lidí. V současné době vlivem rekordních návštěv je kotel homogenní součástí tribun, tvrdé jádro tvořící podstatu kotle je identifikovatelné pouze na výjezdech. Kotel je tvořen především mladými hooligans, starší hooligans se z pohodlnosti do aktivit kotle příliš nezapojují. Jde o jeden z nejlépe organizovaných kotlů u nás. Charakteristickým projevem kotle je davová choreografie a chorály.

Hooligans skupiny: Apple commando, Chachar boys, Marienbad Ultras, Zvěř Baníku.

Nenávist : proti prakticky všem ostatním hooligans skupinám působících v ČR.

Družby: Union Cheb (od r.1979), Spartak Trnava (Slovensko, od roku 1988) a GKS Katowice (Polsko, od roku 1999) .

Tiskoviny: Bazal (nejstarší hooligans plátek v ČR, vychází od roku 1991) a Chachar.

BOHEMIANS PRAHA

Domácí kotel: přibližně 150 až 1500 lidí v případě derby. Charakteristickým rysem je časté používání pyrotechniky a pokusy o vnikání na hrací plochu.

Hooligans skupiny: Berserk Hooligans, Tornado Boys, Razor Edge, Banditos, P-Side, Calveras.

Nenávist : zejména Olomouc, Sparta, Ostrava a Hradec Králové.

Družby : Gornik Walbrzych (Polsko, od r.2000) a Senco Doubravka (od r.2002).

Tiskoviny: oficiálně žádné.

FC BRNO 1913

Domácí kotel: 200 až 1000 lidí podle atraktivity soupeře. Jedná se o pravidelně nejpočetnější kotel v ČR, ale není příliš organizován.

Hooligans skupiny: Johnny Kentus Gang, Orthodox Brno, Ultras Brno, Torcida Brno.

Nenávist: zejména pražské kluby, Ostrava, Opava, Olomouc, Blšany.

Družby: Slovan Bratislava, Klatovy.

Tiskoviny: Eagle (od r.1999), Brněnský Fanoš (od r.1988), Orthodox (od r.1988), Pytel sraček (od r.1999).

FK VIKTORIA PLZEŇ

Domácí kotel: přibližně 50 až 200 lidí podle atraktivity soupeře.

Hooligans skupiny: oficiálně žádná.

Nenávist: zejména Sparta, Ostrava a Slavia.

Družby: oficiálně žádná.

Tiskoviny: Pilsen Fans (od r.1999) a Red Blue Wolves Pilsen (od r.2000).

SFC OPAVA

Domácí kotel: přibližně 500 lidí, tvrdé jádro se zdržuje mimo tento kotel.

Hooligans skupiny: Bulldog Corps.

Nenávist: všechny Pražské kluby, Brno a Ostrava.

Družby: WKS Slask Wroclav (Polsko).

Tiskoviny: Bulldog Corps.

SIGMA OLOMOUC

Domácí kotel: 200 až 500 lidí. Kotel není homogenní, je promísen s fanoušky nehlásícími se k hooligans.

Hooligans skupiny: Hooligans Hovada Zubr, NS Commando, Ultras Nové Sady, Hooligans 93.

Nenávist: zejména Ostrava, Brno, Opava a všechny pražské kluby.

Družby: aktuálně nejsou navázány žádné družby.

Tiskoviny: oficiálně žádné.

SLOVAN LIBEREC

Domácí kotel: původně 300 až 800 lidí se značným zastoupením příslušníků hnutí skinheads, aktuálně po zprísnění bezpečnostních opatření redukce na přibližně 200 až 300 osob.

Hooligans skupiny: Death Boys Slovan, Ultras Liberec.

Nenávist: Slavia, Bohemians, Plzeň.

Družby: Jablonec, KSZO Ostrowiec (Polsko).

Tiskoviny: oficiálně žádné.

SK HRADEC KRÁLOVÉ

Domácí kotel: 50 až 200 lidí.

Hooligans skupiny: Crime Boys, Black Storm, United Vandals.

Nenávist: zejména Bohemians.

Družby: oficiálně žádné.

Tiskoviny: oficiálně žádné.

DYNAMO ČESKÉ BUDĚJOVICE

Domácí kotel: přibližně 50 lidí. Pravděpodobně nejslabší kotel v ČR.

Hooligans skupiny: Brigade Gauners Budweis, JTB 02.

Nenávist: zejména Plzeň, Bohemians, Brno a Hradec Králové.

Družby: oficiálně žádné.

Tiskoviny: Gauner.

SK SLAVIA PRAHA

Domácí kotel: přibližně 200 až 800 lidí, dle atraktivity soupeře. Tvrdé jádro se pohybuje mimo kotel, zejména v sektoru pod obří obrazovkou.

Hooligans skupiny: Slavia Hooligans, Rioter, GVP.

Nenávist: zejména všechna moravská mužstva.

Družby: Gornik Walbrzych (Polsko).

Tiskoviny: Výtržník, Utra fans, Fanatic, TFY.

AC SPARTA PRAHA

Domácí kotel: přibližně 100 až 350 lidí, je rozdělen na dvě části, starší hooligans se zdržují zejména na horní tribuně, ostatní v sektoru za brankou. Charakteristickým projevem kotle je používání ohňů a davová choreografie a chorály.

Hooligans skupiny: Brigade Drápek z Lasičky, Red Pirates Sparta, Frakce 2000 – Rudý úder, Ultras Lehovec, Divizion Death Head.

Nenávist: zejména Ostrava, Slavia, Opava.

Družby: oficiálně žádné.

Tiskoviny: Ultras, Pirát, Stupid, Bezmozek Times, Vlajkonoš (aktuálně pravděpodobně nevychází žádný z nich).

Slovník specifických výrazů používaných v prostředí ultras a hooligans

Ultrasování – vytváření atmosféry při utkání s použitím davové choreografie, pyrotechnických efektů a zpívání chorálů.

Náběh – forma střetu při organizované bitce. Používá se při střetu početných skupin.

Nálet – termín označující vyrabování nejčastěji shopu při benzínové pumpě.

Férovka – forma střetu při malém množství účastníků, často jeden na jednoho či dva na dva. Jediným povoleným prostředkem v boji jsou pěsti.

Na přezky – termín označující, že v bitce byly použity opasky s přezkami.

Pyro – označení pro používání pyrotechnických pomůcek v průběhu utkání. Nejčastěji se používají římské svíce, bouchací kuličky, světlice a dýmovnice. Tento termín může být použit i pro pálení ohňů např. ze sedaček na stadionu.

Choreo – označení pro použití davové choreografie v průběhu utkání. Nejčastěji se používají vlajkové choreografie, vytvářejí se nápisy z polystyrénových písmen nebo se pomocí kartónových barevných desek vytvářejí tribunové (sektorové) obrazce.

Chorály – davový zpěv písní oslavující vlastní mužstvo nebo zesměšňující mužstvo soupeře.

Supportéři – slangové označení pro fanoušky. Vychází z anglického slova support = podpora.

Normálové – označení pro normální (slušné) fanoušky nezapojující se do ultras produkci.

Kosmonauti – slangové označení pro příslušníky pořádkových jednotek Policie ČR vybavených protiúderovými chrániči a ochrannou helmou.

Výjezd – označení pro cestu za týmem na stadión soupeře.

Čúro – slangové označení pro nůž při použití v bitce.

Sešívky – slangové označení pro fotbalisty a příznivce klubu SK Slavia Praha.

Chachaři – slangové označení příznivců Baníku Ostrava.

Vidláci – označení fanoušků z menších měst či venkova např. fanoušci Blšan či Drnovic.

Obouručky – velkoformátové vlajky na tyči ovládané oběma rukama.

Syrečkáři – označení fanoušků klubu Sigma Olomouc.

Hooling – termín pro páchání výtržností a násilí v souvislosti s fotbalem.